

Del *cogito, ergo sum* al *volo, ergo sum*

Influència de la subjectivitat il·lustrada de Kant i la subjectivitat romàntica de Herder en l'evolució de la pedagogia

TFG de Quim Barnola

Dirigit per Gonçal Mayos

UOC – Juny 2016

El *Cogito ergo sum* ens situa en el racionalisme de Descartes del qual partiran els il·lustrats amb Immanuel Kant al capdavant. En canvi el romanticisme amb Herder considera que la raó no és prioritària en la construcció de l'individu sinó que primer hi ha els sentits, després la fantasia i en tercer lloc la raó. Heus ací la contraposició entre raó geomètrica i raó dialèctica. A través de l'evolució de la pedagogia es debaten aquests termes fins arribar als seguidors de l'Escola Nova que aposten pels principis romàntics. I així arribem fins a l'actualitat on preval la llibertat del *Volo ergo sum* (sóc el que vulgui ser). En aquest context els experts mundials, entre ells la UNESCO i l'OCDE, creuen que l'Escola Nova fonamentada en el romanticisme s'adapta millor a les necessitats de l'educació del segle XXI.

SUBJECTIVITAT – IL·LUSTRACIÓ – ROMANTICISME – PEDAGOGIA – ESCOLA NOVA

Índex

INTRODUCCIÓ.....	3
PRESENTACIÓ	3
TEMA	3
OBJECTIUS.....	5
MARC TEÒRIC I ESTAT DE LA QÜESTIÓ.....	6
DESENVOLUPAMENT.....	8
ESSÈNCIA DE LA IL·LUSTRACIÓ I EL ROMANTICISME.....	8
RAÓ GEOMÈTRICA O RAÓ DIALÈCTICA.....	15
CONTEXT SOBRE LA RELACIÓ DIALÈCTICA ENTRE KANT I HERDER	18
INFLUÈNCIA DE L'EMILI DE ROUSSEAU EN KANT I HERDER	21
EDUCACIÓ SEGONS KANT	23
EDUCACIÓ SEGONS HERDER.....	25
MARC HISTÒRIC DE LA CONCEPTUALITZACIÓ DE LA EDUCACIÓ.....	26
PROCEDIMENTS PSICOPEDAGÒGICS DE CONSTRUCCIÓ DE L'INDIVIDU	35
CONCLUSIÓ.....	38
BIBLIOGRAFIA	41

INTRODUCCIÓ

PRESENTACIÓ

En molts moments de la vida cal prendre decisions que defineixen el nostre futur. Així, per exemple en un moment de la nostra formació escolar ens fan decidir una de les branques del coneixement científic o humanístic. Ens interroguem i en funció de les nostres inquietuds o habilitats prenem un camí o un altre. I així decidim cap a quina branca de coneixement ens volem decantar, cap a l'àmbit de les ciències o de les lletres. El mateix passa en la història del pensament. Ambdós autors d'aquest treball Immanuel Kant i J.G Herder representen dos camins alternatius amb relació a la construcció teòrica del subjecte.

Aleshores, ens podem plantejar preguntes concretes com ara: Fins a quin punt els fonaments filosòfics que es desenvolupen en la construcció del subjecte són aplicables avui en dia? Continua present el seu debat en la societat actual, en la construcció de les individualitats contemporànies? Els principis il·lustrats i romàntics incideixen en el futur intel·lectual dels nostres fills? Com es tradueix això? On es veu reflectit? Intentarem resoldre aquests interrogants fent un estudi del paràmetre de subjectivitat il·lustrada i romàntica a través de Kant i Herder i de quina manera és present aquest debat en la societat actual.

TEMA

Descartes¹ centra el debat filosòfic en el subjecte. Comprèn l'existència del subjecte a través de la seva capacitat de raonar construint així la base filosòfica subjectivista. D'aquesta idea partiran els il·lustrats, posaran en valor la força de la raó i les oportunitats pragmàtiques que ofereix en l'evolució de l'home i la societat.

Immanuel Kant fou una de les figures cabdals de la Il·lustració; moviment intel·lectual que va encetar una nova mirada al món a través de la raó, com a centre de totes les coses. Els il·lustrats foren els que van establir les bases i les condicions pel desenvolupament d'una disciplina que regenerés al societat a partir de l'educació. De manera que la pedagogia trencava amb una tradició familiar de transmissió de pautes de comportament per formar millor als individus per construir una societat més lliure.

¹ René Descartes, filòsof racionalista francès del S.XVII que edifica el seu coneixement a partir del Cogito ergo sum.

Així doncs la raó és el motor del progrés, la que millora l'home. "Sapere Aude" (atreveix-te a pensar) va ser la fórmula nuclear d'aquest corrent filosòfic que va modernitzar la societat.

Kant entén la raó com l'eina fonamental per completar i millorar la natura de l'individu a través de l'educació. La raó per tant és la pedra angular de l'optimisme pedagògic i sotmetrà a judici el poder que ha de tenir la raó abstracta per canviar la naturalesa humana. De manera que es preconfigura un escenari en el què sembla que l'home després de la il·lustració no tingués sentiments, emotivitat, instints imaginació, fantasia. Pels romàntics això és inassumible i fins i tot ho considera impossible, tirànic, inhumà, indesitjable.

Kant elabora el concepte d'Imperatiu Categòric, consistent en que l'home s'ha d'esforçar en el compliment de la seva voluntat. Regit per allò que ell considera just i necessari i que el seu capteniment, podria ser convertit en llei.

En canvi per l'autor romàntic J.G Herder, la raó no és l'element primer o prioritari. Per ell, en primer lloc hi ha els sentits, a continuació situa la fantasia i, en tercer lloc, la raó. El romanticisme, hereu dels principis il·lustrats, esdevé crític amb el moviment antecessor en considerar vies diferents d'entendre la realitat. Herder troba en Rousseau un aliat conceptual. Rescata de *l'Emili*, un sistema educatiu sense normes i enfocat a fomentar la creativitat, el cos com a extensió de l'ànima cercant l'expressió a través de les arts. Essent el llenguatge una forma de pensament avançant-se la determinisme lingüístic i a d'altres filòsofs que ho estudiaran com Wittgenstein o els estructuralistes.

De manera que ens trobem davant una fórmula essencialment racional liderada per Kant i una opció de dimensió emocional per part de Herder.

Pels romàntics, la ciència, identificada amb la Il·lustració - és l'època de les lleis de la física de Newton - trencava amb la unitat vital del ésser humà en ser analítica i objectivant. I també el vincle amb la natura i la societat en impedir concebre el subjecte com a lliure. Per tant s'enfronten dues maneres de buscar solucions als problemes. Des de la metodologia científica, racional i matemàtica o des de la perspectiva emocional, de les arts.

Per Herder tot està en construcció permanent de manera que no hi pot haver un model al qual cenyir-se i adaptar-se. Per això és més important el moment creatiu que l'obra resultant o bé, per això, els romàntics en la seva concepció d'expressivitat del subjecte s'avancen al concepte de l'inconscient de Freud com a element d'expressió de la creativitat a tenir en compte.

Avui els dos ideals s'enfronten en la concepció pedagògica de les escoles contemporànies. El sistema tradicional, podríem dir que Kantià, basant en resultats mesurables i quantitius de les competènci-

es que cal assolir i un sistema més proper a l'Escola Nova que prima la construcció de l'individu i la dotació d'eines per fer front a la seva evolució més enllà de les competències acadèmiques. L'ensenyament a partir de l'aplicació de nous procediments d'aprenentatge, més naturals. Això vol dir aprendre a través de les arts, de manera transversal i no per matèries.

OBJECTIUS

L'objectiu del treball de recerca és detectar i analitzar la validesa dels postulats romàntics i il·lustrats respecte a l'individu i la subjectivitat conseqüent. És per això que ens plantejem si es pot extrapolar el debat entre Kant i Herder i si es pot aplicar a la contemporaneïtat i quin impacte tenen en els nostres dies. Concretament avui conviuen a la nostra comunitat dos tipus d'escola amb fonaments pedagògics diferents que tenen les arrels en aquest debat d'il·lustrats versus Romàntics. Així doncs d'una banda tenim l'escola tradicional que segueix els principis conductistes, i creu que allò important és la transmissió de coneixement i que l'alumne rebi reforços d'aprenentatge. I per l'altra, tenim els hereus de l'Escola Nova que basen el sistema d'aprenentatge en el constructivisme. Ambdós sistemes tenen com a finalitat la formació de l'individu i la subjectivitat. El què ens volem plantejar és si es pot identificar, d'una banda, l'escola tradicional amb els principis més científics o matemàtics de la Il·lustració i per l'altra, el romanticisme, que posa èmfasi en la importància de les arts, amb els paràmetres defensats pel constructivisme.

La qualitat del subjecte, dels individus - responsables, crítics, lliures, autònoms - és important per configurar una societat justa i un àmbit vital favorable. Durkheim afirma que l'individu ha d'estar lligat a la societat: "L'anorreament de la consciència col·lectiva condueix a la disgregació social o el què és el mateix a l'egoisme individual i més tard al desordre moral; L'home només pot ser moral en la mesura que sigui social"². Avui el nostre temps sembla dirigit a l'individualisme i a la cerca del benefici particular. El subjecte com a centre. En una actitud tendent al Nihilisme de Nietzsche.

² Conrad Vilanou (2001). La pedagogia al tombant del S.XX.

MARC TEÒRIC I ESTAT DE LA QÜESTIÓ

El filòsof i assagista Gonçal Mayos ha investigat sobre la relació intel·lectual entre Kant i Herder, fent la comparativa entre Il·lustració i Romanticisme. Assenyala que els romàntics creuen que la raó no es pot escindir de la resta de raons humanes, segons ells “no es pot desconnectar de les facultats valoratives, sensibles, emotives, imaginatives ni de l’experiència vital i real concreta de cada individu: Forma part del tot, de l’univers, tot l’afecta i el condiona.”³

En canvi la Il·lustració cerca la diferenciació, la dualitat molt marcada; el subjecte i l’objecte. I considera el Romanticisme una amenaça a la unitat de la humanitat i la universalitat de la raó.

Però ambdós corrents cerquen la relació entre el subjecte i l’objecte, entre el jo i el món. Els il·lustrats defensen la objectivitat de la racionalitat científica, tècnica, pragmàtica. Els romàntics creuen en el subjecte volitiu, emotiu, creador, tot cercant el canvi, la evolució i defuig la estabilitat, allò previsible.

En aquest context sorgeix l’*Sturm und Drang* de Herder, moviment artístic basat en la llibertat creativa del subjecte. Es correspondria amb el què Nietzsche⁴ anomenava la “metafísica de l’artista” que és una radicalització de la subjectivació moderna, de la potència del subjecte independent de la raó, així el subjecte romàntic té com a missió crear. És més important el moment creatiu que l’objecte creat, no hi ha models preestablerts als quals s’ha d’adaptar l’individu, sinó que ell els crea de nou.

En aquest estudi⁵ comparatiu entre Romanticisme i Il·lustració, Mayos opina que el conflicte continua essent vigent. I és més, ho considera imprescindible per entendre la nostra situació a inicis del segle XXI perquè les èpoques s’assemblen⁶, hi ha molts punts coincidents que conflueixen en el malestar de la població. Per il·lustrar-ho, cita a Dickens: “Era el millor dels temps i el més detestable dels temps, l’època de la saviesa i l’època de la beneiteria, el període de la Fe i el període de la incredulitat, l’era de la llum i la de les tenebres, la primavera de la vida i l’hivern de la desesperació...”

³ Mayos Solsona G. (2004). *Ilustración y Romanticismo: Introducción a la polémica entre Kant y Herder*. Barcelona: Herder.

⁴ ídem

⁵ ídem

⁶ Aquesta època s’emmarca al voltant de l’època revolucionaria a França i EEUU 1789 en contraposició amb l’actualitat 2016. L’època de la globalització, la crisi financera de la banca que ha qüestionat el capitalisme o la corrupció que ha generat dubtes sobre la qualitat democràtica dels governants.

Charles Taylor⁷ demostra la validesa moderna de Herder; “Herder no és només el fundador del nacionalisme modern, sinó també d’un dels principals baluards contra els seus excessos, l’individualisme expressiu modern”.

La discussió Il·lustrats i Romàntics troba la seva translació en els camps de la psicologia Constructivista i Conductista. Els conductistes cerquen la màxima eficàcia i eficiència en un temps limitat. Aquesta eficiència es tradueix en resultats objectivables i que formen part d’una convenció d’avaluació de l’alumne. L’alumne aprèn a través de la transmissió de coneixement. El professor és l’educador que transmet els continguts i l’educand ho reté i memoritza per aplicar-ho.

En canvi, en el model constructivista, la responsabilitat de l’aprenentatge recau en el propi alumne. És l’educand el que aprèn a aprendre, construeix el seu coneixement sota la supervisió del seu guia, que és el mestre, l’encarregat de tutelar o acompanyar-lo en aquest procés. En el constructivisme el conjunt aprèn més i millor dels fracassos i els encerts de la resta de comunitat educativa. L’aprenentatge gregari suma, és col·laboratiu, solidari.

Un exemple és l’experiment que va fer A.S.Neill fundant l’escola Summerhill. Es va basar en la llibertat absoluta de l’infant focalitzant l’atenció en la construcció de l’individu. Defugint qualsevol influència que pugui suposar una instrumentalització utilitarista, atès que considera que l’escola ha deixat d’educar per crear i preparar treballadors submisos al mercat de treball.

Els sistema de Neill no és crear productes socials dissenyats per viure en una societat concreta sinó ànimes lliures que ho qüestionin tot, el que s’anomena una educació problemàtica. De la il·lustració a Summerhill, la pedagogia ha passat per molts estadis ens els quals s’ha donat preeminència a postulats filo romàntics o filo il·lustrats indistintament.

⁷ Taylor, Ch. (1983). Citat per Mayos, G. (2004). *Ilustración y Romanticismo. Introducción a la polémica entre Kant y Herder*.

DESENVOLUPAMENT

ESSÈNCIA DE LA IL·LUSTRACIÓ I EL ROMANTICISME

Durant la Il·lustració es considerava que els avenços científics en la física de Newton es podien traslladar també a la ètica i la política. Hi havia fins aleshores cert desconcert sobre com calia viure; Era preferible viure segons els impulsos del plaer o segons les obligacions? L'home podia tenir i defensar la seves pròpies idees o havien de sotmetre's a les opinions de les elits? De manera que seguint la mecànica racional de Newton es creia que es resoldrien els enigmes plantejats. El mateix passava amb l'art que era simètric, noble, estructurat, proporcional.

De sobte la gent va començar a posar en valor els sentiments, les emocions. La gent es va tornar melancòlica i admirava el gòtic. Valorava allò antic, la història, les arrels profundes alhora que desitjava la novetat, canviar d'època i maneres d'entendre la vida. Trencant amb l'orde establert, l'elegància del segle XVIII.

Un trencament amb l'antic règim que comença físicament amb la ruptura política simbolitzada per la decapitació del Rei Lluís XVI i la revolució francesa. A això cal afegir-hi la revolució industrial que suposa un canvi de paradigma social i econòmic. La societat es prepara per una nova classificació classista.

Així doncs coincideixen en el temps i l'espai les revolucions Romàntica, Francesa i Industrial. I en aquest context és quan l'home comença a donar importància a la seva missió a la vida. I Berlin explica molt gràficament, encara que potser de manera una mica exagerada, que l'home es deu "A la integritat, sinceritat, la propensió a sacrificar la vida pròpia per alguna il·luminació interior, la defensa d'un ideal que valdria sacrificar-ho tot, viure i també morir No estaven interessants en el coneixement, ni en la ciència ni el poder polític, ni la felicitat"⁸

Fins i tot l'home romàntic pensa que el fracàs és millor que l'èxit. L'expert en aquesta època Friedrich Schlegel diu que sorgeix en l'individu un desig irrefrenable d'anar cap a l'infinit i trencar els llaços de la individualitat.

⁸ Berlin, Isaiah (2015). *Las Raíces del Romanticismo*. Ed. Taurus.

J.J.Rousseau⁹ pivota entre ambdós corrents. I.Berlin afirma que el què diu no és absolutament diferent del què defensava la Il·lustració, el què passa és que era diferent en la forma. Tot i que certament hi ha passatges que justifiquen que sovint sigui considerat un autor romàntic.

Per exemple en passatges en els que reconeix que no filosofa o no fa ús de la raó sinó que es deixa portar per l'atracció de les grans idees. Contraposa la raó freda a diversos sentiments que experimenta. L'objectiu és millorar la societat que en essència és dolenta i injusta. Berlin enumera tres doctrines de Herder que van ser decisives en el romanticisme:

- L'expressionisme. L'home necessita de manera natural comunicar-se. I una manera de comunicar és a través de l'art. El valor d'una pintura radica en la seva bellesa. Una bellesa perquè atorga plaer, perquè és una reproducció d'algun original platònic al que l'artista pot accedir en moments d'inspiració. Sigui la raó que sigui l'objecte és bell per si mateix independentment de les circumstàncies que envoltin l'artista. Ara bé, l'artista és algú que s'està expressant a través d'allò que ha fet i no es pot desentendre d'allò que ha creat. I així ho defensava Herder, alhora que acceptava que la creació podia esdevenir individual o col·lectiva, conscient o inconscient. Defensava l'existència d'uns paràmetres comuns que ens vinculen com a grup i ens identifiquen, una *Gestalt* qualitativa que qualifica a grups humans. I aquests individus que comparteixen una sèrie de característiques reben i processen la informació segons els seus propis codis i paràmetres. Cal tenir en compte doncs aquesta especificitat per situar de manera precisa el seu missatge. Herder opina que cal mantenir aquesta visió i idiosincràsia particular.
- Sentiment de pertinença. L'home es veu influenciat ambientalment i manté les seves característiques d'inici malgrat que vulgui ser cosmopolita. Ha estat criat sota la batuta d'uns símbols, amb una llengua que el fan particular. I aquets fet diferencial, aquestes arrels són les que li permeten ser creatiu.
- Ideals incompatibles. La manera d'entendre, de viure les coses, és força diferent entre uns i altres. Les coordenades són diferents i ningú preval sobre les altres. I.Berlin ho assimila a un mosaic de diferents colors, cada un pertany a una manera d'enfocar les coses i l'únic que és capaç de veure'l en la seva totalitat és Déu. En aquesta varietat hi ha l'interès. Herder nega la unitat, l'harmonia, o la compatibilitat d'ideals i aposta per l'expressió de la particularitat de cada individu. Raó per la qual és considerat un dels pares del Romanticisme.

⁹ Jean Jacques Rousseau (1712-1778). Filòsof i escriptor autor de "Emili o De la educació". Considerat avui un text cabdal per la pedagogia moderna. És un tractat filosòfic sobre la bondat natural de l'home. Aborda un sistema educatiu basat en la natura i en l'experiència i no en prejudicis, camins preconcebuts i rutines.

Herder era oponent de Kant que odiava el romanticisme, perquè ho considerava extravagant i confús o fantasiós (*Schwärmerei*). De manera que considerava que les conclusions de Herder no se sustentaven en la raó i per tant eren ofensives. Creia profundament en el mètode científic i li veia totes les virtuts per assolir sil·logismes rigorosos i fonamentats. En canvi els romàntics hi afegien a les seves disquisicions components més esotèrics, immaterials percepcions que completaven el significat del missatge però que eren inquantificables i immesurables. Aquest element atzarós o arbitrari feia desconfiar a Kant.

Cal tenir en compte que Kant fou el que amb la il·lustració va obrir la societat al coneixement, el saber com a eina de llibertat de l'individu, com a element emancipador i evolutiu del gènere humà. En un context en que es creu que els problemes es poden solucionar si s'és capaç de constituir una estructura adequada.

El "Sapere aude" l'atreveix-te a pensar esdevé l'element de maduresa intel·lectual i d'autodeterminació. I és que "Mandria i covardia son les causes gràcies a les que tants homes continuen essent amb gust menors d'edat durant tota la seva vida, malgrat que la natura els hagi alliberat fa temps d'una conducta aliena (fent-los físicament adults); I per això els hi ha resultat tant fàcil a altres erigir-se en tutors seus. És tant còmode ser menor d'edat."¹⁰

Així doncs I. Berlin¹¹ recupera una cita molt adient de Kant "Un home que depèn d'un altre home ja no és un home, ha perdut la seva posició, no és res més que la possessió d'un altre home". El moviment romàntic parteix de les bases que estableixen la Il·lustració i que va establir Kant amb l'objectiu de superar-lo i ampliar l'àmbit del coneixement. De la seva doctrina pietista i estoica els romàntics van anar evolucionant els conceptes fins que van caure en la desesperació i en la negativitat en considerar que la societat no tenia solució i que per tant calia deixar-la caure en la indigència, en una situació paupèrrima. L'autodestrucció, el suïcidi, el naufragi en perdre el control d'una societat que no és capaç d'acollir una moralitat adequada i de valorar allò que val la pena i que és important. Per arribar a pensar això cal disposar d'una contraposició. Els idealistes com Schiller plantegen un model de societat que recuperi la seva edat daurada, on la passió i la raó no estaven dividides i, com apunta Berlin, la llibertat no estava separada de la necessitat.

Una època pretèrita que va finir degut a la divisió del treball, la lluita de classes, la desigualtat, homes enfrontat a d'altres homes, enveges, odis, misèria... Schiller considerava que era possible recuperar aquesta edat daurada mitjançant l'art. Atenent el poder transformador i alliberador de l'art. L'art

¹⁰ Kant, Immanuel. (2013). *¿Qué es la Ilustración?*. Alianza editorial. Edición de Roberto R. Aramayo.

¹¹ Berlin, Isaiah. (2015). *Las Raíces del romanticismo*. Ed. Taurus.

genera artistes que deixen de ser mers artesans al servei de la bellesa per ser activistes. Ells inventen les regles i els objectes. I això ens aporta un canvi molt important, és que els ideals, els objectius no es descobreixen sinó que s'inventen. De manera que es produeix un trencament amb la natura perquè els ideals són artificials.

El Romanticisme esdevé un altre moment de canvi, després de la il·lustració, flanquejat per fets rupturistes amb l' status quo, segons Friedrich Schlegel com la Teoria del coneixement de Fichte, la Revolució Francesa, o la literatura de Goethe i més concretament l'obra *Wilhelm Meister*.

La teoria de Fichte conclou que el Jo, el subjecte, no equival a la particularitat de mi mateix. Som conscients del "Jo" quan hi ha un obstacle o alguna cosa que disturba la nostra concentració, l'*Anstoss* o impacte. De fet Hume i després Kant ja havien teoritzat sobre que el "Jo" no era un objecte granític sinó una concatenació d'emocions i sensacions, de pors i esperances que conviuen conjuntament. La suma de cada una d'aquestes unitats psicològiques independents conformen el "Jo". I respecte a Goethe, els romàntics van trobar esplèndides les transicions de la poesia a la prosa, de l'èxtasi a les descripcions científiques. Un bon sistema per fer esclatar les convencions de la realitat.

Aquests són els elements que treballaran els artistes per comprendre's a ells mateixos i a l'home en general. com deia Herder, l'Home fa l'home, l'educació i el llenguatge són eines humanes per la construcció de l'home. I en funció de com es defineixin aquests paràmetres serà la futura societat. Herder, Segons Taylor, sosté opinions sobre l'ordre natural com alguna cosa creada harmoniosament i providencialment diferents a les de Hutcheson¹². És un canvi en l'accés a la veritat, potser menys intel·lectual, una noció que no confia tant en les proves de la creació divina a partir del disseny, sinó que pot fonamentar-ho tot en la convicció interior.

Els artistes elevaran al tot els seus neguits més intrínsecs per fer-ne partícips a la resta de la societat com element catàrtic i d'exfoliació del "Jo". I en aquest context Déu ho és tot, diu Friedrich Schelling¹³ - el màxim exponent del romanticisme alemany- que Déu és Alfa, la inconsciència i Omega la consciència. El tot en la natura i l'home com l'únic element conscient. De manera que l'artista està obligat a investigar profundament en aquestes arrels i treure a la llum allò que es manté ocult a través d'una lluita interna.

De fet l'artista com a creador, ja s'havia començat a desenvolupar a partir del Renaixement però ara pren força de nou. L'artista no imita tant la natura com l'autor de la natura. L'artista no crea imitant alguna cosa fenomenològicament preexistent. Per analogia ara l'obra d'art no manifesta tant alguna

¹² Francis Hutcheson (1694-1746) Filòsof i economista irlandès. Considerat el pare de la Il·lustració escocesa.

¹³ Friedrich Schelling (1775-1854) va ser un filòsof alemany, màxim exponent de l'idealisme i de la tendència romàntica alemanya.

cosa visible que la supera sinó que es constitueix a si mateixa en el lloc que es dona aquesta manifestació.

Herder diu “L’artista s’ha convertit en un Déu creador”¹⁴ L’art manifesta allò que no és visible, allò que s’amaga, que no està revelat de la natura.

En el marc d’aquesta discussió cal tenir en compte l’element ontoteològic sobre el paper que desenvolupa Déu en tot plegat. Pels racionalistes moderns és l’arquitecte, rellotger, calculador i geòmetra que actua segons les lleis còsmiques.¹⁵ Heidegger diu que pels racionalistes “Déu és un terme ontològic (no religiós), en entendre’l com a *ens perfectissimum*”¹⁶. D’altra banda segons que diu I. Berlin el pietisme va ser l’arrel del Romanticisme i va prendre importància la relació del subjecte amb el creador.¹⁷

Així doncs es considerava aleshores que Déu educava a la humanitat. Per tant estem davant un concepte uniformitzant de l’educació. Herder aprofita per fer una simbiosi entre aquest concepte i el naturalisme cosmològic de caire espinosista. Així doncs es va convertir en l’exponent del naturalisme romàntic. En canvi per Kant la raó pràctica (moral) va per davant de la raó teòrica, però mantenint la seva independència. “He posat límits al saber per deixar lloc a la creença”

En aquest context la dimensió social de l’artista pren rellevància. Tot artista és un mediador per la resta (*Herder Künstler ist Mittler für alle übrigen*)¹⁸. Així doncs l’obra d’art esdevé te un efecte sobre l’espectador que l’observa o l’escolta com els fenòmens de la natura. En canvi allò que està fet, seguint un criteri, una regla, uns estereotips, li manca vida. Fins i tot Herder diu que la cançó i la dansa folklòrica, segons que recull Berlin, són l’expressió de l’esperit semi conscient d’una nació.

Louis de Fontanes¹⁹ diu que l’únic propòsit de la música és evocar experiències i sentiments i això és considerat un valor, un fet positiu i constructiu i no pas una debilitat humana. Transcendeix per tant la concepció de la música com a element d’oci. Fins i tot Berlin assenyala que Stendhal²⁰ mentre que adorava Rossini detestava la música de Beethoven perquè considerava les seves combinacions harmòniques massa erudites i amb caràcter matemàtic. I és que segons Shopenhauer, el compositor és l’encarregat de captar i transmetre l’essència de la vida i esdevé l’ intèrpret de la gran saviesa que la raó no sap interpretar. Però aquest codi si que el saben desxifrar les emocions. Wilde diu: Al igual

¹⁴ Citat a Todorov, T. (1977). *Théories du symbol*. París, Seuil. pàg 185.

¹⁵ Modernidad y Racionalidad, Razón Geométrica versus Razón Dialéctica. Gonçal Mayos. UB

¹⁶ Heidegger, Martin (2009) *El Ser i el Tiempo*. Madrid. Editorial Trotta

¹⁷ Berlin, Isaiah. (2015). *Las Raíces del romanticismo*. Ed.Taurus.

¹⁸ F.Schlegel, Ideen 44 a Kritische Schriften, pag 91(trad. De Lilian R.Fust) citat a Furst, *Romanticism in Perspective*. Pàg.321. nº18

¹⁹ Louis de Fontanes (1757-1821) va ser poeta, polític,periodista i crític literari francès.

²⁰ ídem

que Aristòtil, que Goethe després de llegir Kant, desitgem allò concret. I només allò concret ens satisfà. En l'art el cos és ànima.

El primer expressionisme, clarament perceptible en Herder, per exemple, anava contra el dualisme entre la ment i el cos, entre la raó i la sensibilitat. Per Schiller, la bellesa ajuntava la matèria i la forma en una perfecta unitat.

Charles Taylor posa de manifest que els termes establerts en la era romàntica segueixen vigents per l'art epifànic del segle XX "Aquell període va desenvolupar un ric llenguatge orgànic per parlar de la unitat orgànica de l'obra d'art, del procés de creació artística (A Coleridge li agradava, de fet ho veia relacionat amb el procés de creixement de la natura) i per extensió parlava de la vida humana no distorsionada..."²¹

Però en l'art hi ha l'origen i la identitat de la comunicació, Charles Taylor apunta que el pas de la mimesis a la expressió ja estava en camí molt abans del període romàntic, de fet, ho va estar al llarg de tot el segle XVIII. Es va nodrir d'un grapat de coses "la nova valoració del sentiment va donar més significació a la seva expressió; les noves concepcions dels orígens del llenguatge i la cultura en el crít expressivista van prestar color a la idea que la primera parla va ser poètica"²²

I afegeix que els primers pobles parlaven en termes genèrics (en diu Trops o metonímies) basant-se en que parlaven amb el cor. De manera que deduïa que l'expressió natural del sentiment és la poesia. Així doncs es va començar admirar la primera poesia, la més primitiva i això va portar a la gent a interessar-se per la poesia popular. En aquest àmbit Herder va desenvolupar un paper particularment important i destacat.

És rellevant, pel debat que ens ocupa, prestar atenció a la consideració de les arts per part d'ambdós moviments. Atès que està directament relacionat amb el model educatiu que voldrien incentivar. El Romanticisme supera l'estadi precedent de la valoració de l'art en funció de l'execució perfecta per donar importància al moment creatiu, a la idea i l'esforç encara que sigui una obra inconclusa, inacabada. Preval el missatge de l'artista que interpel·la la subjectivitat de l'espectador. Es valora que l'artista creï una realitat pròpia. De manera que construeix el futur i la història a la seva manera, des de la subjectivitat. Avançant-se a Hegel la història està construïda per individus que expressen la seva subjectivitat en un pla objectiu.

²¹ Taylor, Charles. (2006). *Fuentes del Yo. La construcción de la identidad moderna*. Paidós Surcos 21.

²² ídem

Així doncs l'art és un element de construcció subjectiva i intersubjectiva. Teixeix la societat alhora que posa de manifest les seves disfuncions. Donar importància a aquests elements és també un dels fonaments de l'anomenada Escola Nova.

Diu Novalis: *Das Herz ist der Schlüssel der welt und des Lebens*²³. El cor és la clau del món i de la vida. Per Herder totes les passions i les temptacions poden i han de ser operatives, precisament en el què es refereix al coneixement suprem, perquè aquest ha brotat de totes elles i només en elles pot viure. Pels romàntics el què compta és la voluntat i l'home com acció. I això és rellevant perquè s'havia deixat de banda els aspectes interiors de la vida humana. Invariablement doncs el dibuix de l'home estava distorsionat. Per aquesta raó l'existencialisme francès ha esdevingut l'hereu del romanticisme. L'home ha de ser lliure i mostrar-se tal com és, cercant l'autenticitat. El què els romàntics n'anomenaven la sinceritat. Una sinceritat que es defensa fins al darrer extrem, disposats a deixar-s'hi la vida, per tant moralment molt noble.

Estem davant de dos bàndols; Per una banda la veritat objectiva que rau en les matemàtiques, la física i el sentit comú i per l'altra on l'objectivitat està més compromesa, la ètica, l'estètica. No podem resoldre de quina de les dues parts en poden estar més segurs, per això som fruit de l'ambivalència. I això aporta força dosis d'inexactitud en el nostre capteniment i en som conscients. Per això l'artista deu la seva llibertat al romanticisme perquè les explicacions ja no són cartesianes, ja no hi ha necessàriament una regla que complir. Diu Berlin que el romanticisme alimenta el liberalisme, la tolerància, la decència i l'apreciació de les imperfeccions de la vida.

²³ Poeta alemany (1772-1801) es classifica dins del primer romanticisme. Junt amb Friedrich Schlegel creen el fragment com a figura literària. Contemporani de Herder i Goethe amb qui va tenir amistat es va veure influït pel pensament de Johann Gottlieb Fichte.

RAÓ GEOMÈTRICA O RAÓ DIALÈCTICA

Totes les èpoques han tingut les seves creences, les seves religions i els seus debats ontològics. En la modernitat aquesta espai axiomàtic l'ocupa la raó. La raó com a centre i pedra angular del pensament modern. Fins i tot la patrimonialitza i avui encara identifiquem la importància de la raó en la il·lustració i el Romanticisme.

Ara bé, el concepte de raó ha anat canviant amb els temps, ha estat instrumentalitzada o entesa de diferents formes. Ara ens fixem en la seva vessant geomètrica pròpia de la Il·lustració i la vessant dialèctica atribuïda al Romanticisme.

D'entrada amb Kant el subjecte gira cap a si mateix en la perspectiva de la primera persona. El subjecte comença a mirar-se en el què s'ha anomenat reflexivitat radical. Ha de ser reflexiu per força perquè és inexpugnable, indestruïble de nosaltres mateixos, en forma part indivisiblement. Sota aquest paràmetre es dibuixa un escenari filosòfic en el què es desenvoluparà la teoria.

El concepte de Raó geomètrica neix el Segle XVI i de la concepció de la vida científica, física i matemàtica. La matematització de la vida en contrast amb els plantejaments aristotèlics i escolàstics. El terme procedeix de la geometria d'Euclides, atès que la geometria era aleshores la part més sòlida de les matemàtiques. Assenyala Gonçal Mayos²⁴ que per filòsofs com Hobbes o Spinoza geomètric era sinònim de rigorós, científic, verídic. En aquest sentit deia François Châtelet²⁵ que allò matemàtic era "la imatge d'una racionalitat integral i transparent". Així doncs a la raó se li confereix aquestes condicions de rigor i de veritat. Cal tenir en compte que l'arrel etimològica de raó és "*ratio*" o sigui proporció. De manera que el terme redunda en l'empirisme. Tot es mesurable en aquests paràmetres, fins i tot Spinoza utilitzarà la raó geomètrica en la ètica. I no és que utilitzessin els càlculs o mètodes matemàtics o geomètrics per resoldre els enunciats sinó que utilitzen la mecànica, el sistema. Lògicament parteixen de Descartes i del seu discurs del mètode. Per ell la ciència s'havia de fonamentar i construir en base a la deducció.

Aquesta matematització cerca una aplicació performativa del món, és a dir vincular la matematització d'allò real amb la voluntat de dominar la natura, codificar la realitat. Ara bé cal tenir en compte que la raó del S.XVII i XVIII era més quantitativa que qualitativa. De manera que es rebutja allò qualitatiu perquè es considera que aquest valor és subjectiu i que per tant correspon als sentits i no a l'intel·lecte.

²⁴ Mayos, G.(2005) Modernidad y Racionalidad, Razón Geométrica versus Razón Dialéctica. "Convivium 18"

²⁵ Una història de la Raó, València,Pretextos,1998,p.78 a Modernidad y Racionalidad, Razón Geométrica versus Razón Dialéctica. Mayos,G (2005)

Allò que pot ser matemàtic s'associa amb les veritats eternes mentre que allò qualitatiu esdevé l'adjectivació de la natura de les coses. Sota aquestes premisses Leibniz afirma que va començar a pensar en reduir tots els raonaments humans en un càlcul per esbrinar la veritat, és a dir un sistema de càlcul que serviria per saber la veritat de manera empírica i comprovable.

En aquest sentit Hobbes, al *Leviatan*, diu que la mecànica de la raó és basa en la addició i sostracció de parcel·les que caracteritzen o particularitzen el nostre captament. Així doncs les paraules també esdevenen unitats de mesura.²⁶

A l'altra banda hi ha els arguments dels partidaris de la raó dialèctica que no creuen que la raó es pugui desentendre de la influència del sentiments i les emocions que produeixen els fets. Atès que també modifiquen la percepció de les coses i d'allò que és considerat real. La veritat no es aliena a la afectació de les emocions i al poder creador i influenciador d'aquestes. I això es veu més clarament en el cas de l'art.

Ho posen de manifest Horkheimer i Adorno a la *Dialèctica de la Il·lustració*. Assenyalen que renunciem als sentits i que substitueixen el concepte per la fórmula, la causa per la regla i la probabilitat i el que defugi d'aquests paràmetres ja no és pur i és sospitós.

Però la raó dialèctica no es independent de la geomètrica sinó que la geomètrica evoluciona elevant-se a qüestions metafísiques. De manera que el mateix procediment pot ser utilitzat en totes les problemàtiques humanes siguin de la naturalesa que siguin. La raó com a eina absoluta i fonamental bàsica per arribar al coneixement i la veritat per assolir l'alliberament individual i col·lectiu. Toulmin diu "El model de racionalitat subjacent al programa filosòfic de la modernitat descansava en tres pilars: certesa, sistematització i tabula rasa"²⁷

La raó dialèctica (a través del diàleg o la discussió) neix amb la voluntat i l'ambició de completar allò que ha cimentat la raó geomètrica i Kant amb l'ús regulatiu de les idees, aspiració metafísica no resolvable, ciència, ètica,estètica i la teleologia. Això vol dir que se superen els compartiments estancs en que Kant va situar la ciència i la Metafísica per unificar-ho tot en la dialèctica.

I en aquesta mutació l'home, el subjecte, fa el trànsit segons que descriu G.Mayos de la raó geomètrica a la dialèctica en un seguit de passos que se sintetitzen en :

- 1) En el si de la raó geomètrica l'home considera que la matemàtica te la clau dels misteris del món.

²⁶ Leviatan, I, V (1979) p.149. Madrid: Editora Nacional.

²⁷ Toulmin (2001, 249s) a Mayos, G. *Modernidad y Racionalidad, Razón Geométrica versus Razón Dialéctica*.

- 2) En un segon estadi Descartes afirma que les veritats matemàtiques o eternes depenen gnoseològicament de l'evidència del subjecte que les pot posar en dubte. De manera que el subjecte és lliure i sobirà a l'hora de fonamentar les seves evidències.
- 3) El tercer moment és quan Leibniz argumenta que la matemàtica és una construcció del subjecte. Mentre que Kant manté el caràcter intuïtiu de la matemàtica, Leibniz provoca la renovació d'aquesta mitjançant el debat sobre si és intuïtiva o una construcció racional coherent en si mateixa.
- 4) És el moment ja de l'idealisme alemany (avançat per Herder). El subjecte construeix el propi objecte i de retruc es construeix i es constitueix a si mateix de manera inexorable. En aquest punt també es pensa la realitat i la humanitat com a històriques i apareix la "previsió de la història". De manera que s'intenta traslladar el concepte d'anticipació de resultats matemàtics propi de la raó geomètrica a l'àmbit de les ciències naturals o humanístiques.

Aquest darrer punt exemplifica clarament la voluntat de subordinació que vol exercir la raó dialèctica sobre la geomètrica. Així es mantenen els valors de rigor i veritat que estan intrínsecs en la raó geomètrica. I ho vol assolir mitjançant el diàleg o la contraposició dels conceptes sense negar la contradicció inherent. De manera que esdevé una bona eina per sotmetre a debat la realitat històrica humana que també es construeix amb aquests paràmetres. La raó dialèctica per la seva idiosincràsia permet abordar-ho sense la distinció entre subjecte i objecte, entre pensar i ser, sense subordinacions.

Com recull G. Mayos Sartre definirà bé aquesta eina amb ampli recorregut a la Crítica de la Raó Dialèctica²⁸ "No és ni raó (merament) constituent, ni raó constituïda; És la raó constituint-se en el món". Així doncs la raó dialèctica es mostra més actual i contemporània que la geomètrica, més dinàmica i oberta a l'especulació que permet la discussió.

Així doncs tenim per una banda compartiments estancs que es regeixen per la lògica matemàtica, la classificació que no permet discussió, la regla, la norma, les veritats absolutes perennes representats per la raó geomètrica i tenim per l'altra la raó dialèctica que empra les virtuts de la matematització, però no se sotmet als seus principis sinó que la instrumentalitza i la utilitza pel seu propòsit que és abordar les qüestions metafísiques mitjançant la discussió i l'especulació. Utilitzant el diàleg per la construcció del predicat de manera col·lectiva i no individualista ni jeràrquica.

²⁸ Losada (1979) *Crítica de la Raó dialèctica*. Buenos Aires.

CONTEXT SOBRE LA RELACIÓ DIALÈCTICA ENTRE KANT I HERDER

Kant a la “Recensió sobre l’obra de Herder: Idees per una filosofia de la Història de la Humanitat”²⁹ evidencia la oposició al seu deixeble Herder. D’entrada el titlla d’autor original que cal valorar-lo fora dels paràmetres científics per la particularitat dels seus plantejaments. De manera que menysté a Herder i l’acusa de ser imaginatiu i poc rigorós. I afirma que escriu l’obra “mantenint sempre una enigmàtica llunyania, mitjançant sentiments i emocions, els quals es presenten com a resultats d’una enjudiciosa meditació o com insinuacions que permeten conjeturar molt més del què un examen desapassionat trobaria en ell”³⁰. Atacant d’entrada la línia de flotació d’un dels paradigmes romàntics.

Fet aquest apunt contextual cal tenir en compte que Kant culmina la il·lustració a través del cosmopolitisme polític i cultural, que esdevé el marc de la llibertat i la justícia dels homes i que actua com element unificador de la humanitat, basat en la raó. Una facultat diferent de la sensibilitat i la imaginació que son subordinades. Per tant jeràrquicament la raó està per damunt.

En canvi Herder no creu en la jerarquia i defensa que el coneixement és fruit de la coordinació entre la raó, els sentits, la imaginació, la fantasia, els sentiments, els instints, les intuïcions o el geni en una relació entre iguals.

Herder vol reviure o posar-se a mercè o reivindicar la història de la humanitat amb les seves diferències i els contrastos que atorguen grandesa a la vida. Sí bé valora la importància de la raó, defuig el seu caràcter exclusiu perquè pot tapar o emmascarar els altres aspectes de la personalitat del gènere humà com la creativitat, els sentits o les emocions que participen també de la construcció de l’individu.

Ara bé, ambdós corrents, Il·lustració i Romanticisme utilitzen elements de base i mètodes comuns en la seva filosofia especulativa de la història malgrat que els principis Il·lustrats estan en decadència i el Romanticisme en fase expansiva. Per tant hi ha un punt de trobada, una intersecció entre els dos conjunts. Kant diu que a la humanitat hi ha “educació, procés progressiu, devenir i desenvolupament, o sigui història, però no “historicitat” en el sentit d’una coordenada que correspon a l’ésser i que és una propietat essencial de tota realitat”

²⁹ Kant, Immanuel. (2013) *¿Qué es la Ilustración?* Alianza Editorial.

³⁰ Ídem

Per Kant la història com a procés educatiu ha de servir per garantir en el futur la pervivència dels principis il·lustrats “La natura no actua sense un pla o un designi final inclòs en el joc de la llibertat humana”³¹. De manera que això pot servir per definir un sistema polític i social futur. Així justifica que la cultura i la política es nodreix del coneixement sobreposat de milers d’anys. Encara s’estudia a les facultats Dret Romà perquè esdevé els fonaments del nostre sistema jurídic. Però el que creuen els il·lustrats és que la història aporta dades i paràmetres a partir dels quals es poden construir proposicions generals sobre com cal viure i actuar.

Kant considera que la Il·lustració dona eines al poble per emancipar-se del despotisme intel·lectual, l’home amb l’educació és més lliure. Pensaven que garantint la llibertat d’expressió en públic es garantia l’educació. Uns alligonarien als altres amb el poder de la raó. Això completa a l’home en la seva absoluta dimensió. Perquè l’home és un ésser social, cultural que s’ha de desenvolupar plenament mitjançant el llenguatge i la raó.

Kant és conscient que per assolir aquest objectiu cal comptar amb l’educació com a instrument per desenvolupar al màxim les facultats de l’home, que son innates però que no es emergeixen espontàniament. Invariablement amb l’educació el nen esdevé un home social, moral i lliure. I vincula l’educació al futur de l’home il·lustrat perquè garanteix el progrés de la humanitat.

En canvi Herder en l’aspecte històric i polític es diferencia del nacionalisme germànic essencialista de Kant i s’acosta al nacionalisme generalitzat que consisteix en no excloure a ningú atès que trasllada a tothom el dret a la reivindicació d’allò propi i de la diversitat humana. Això és el “Geist des volkes” que l’esperit dels pobles, allò que els fa diferents més enllà de la cultura, la llengua i dels trets característics més evidents.

Fins aleshores els Il·lustrats van fer una reinterpretació de la història radicalitzant la interpretació humanista de Grècia, Roma i l’edat Mitjana. Si bé Grècia era considerada el símbol de la racionalitat, Roma era valorada per haver posat en valor la virtut i la dignitat ciutadana. Per contra l’Edat mitjana era l’època fosca sotmesa a la tirania religiosa i a la violència senyorial.

En clara referència a la reivindicació de l’art clàssic per part de la il·lustració Herder critica que la construcció d’acadèmies i biblioteques només beneficia a la cort i no als súbdits, les escultures gregues tampoc canvien el tarannà de la gent, ni les poesies àtiques poden connectar amb els ciutadans contemporanis. I influït per Rousseau, considera que la societat del moment està sent decadent, i que cal regenerar-la tornant al orígens, fent marxa enrere.

³¹ Kant, Immanuel. (2013) *¿Qué es la Ilustración?* Alianza Editorial.

Les diferències principals entre Kant i Herder rauen en la relació de l'home amb la societat i les eines que la condicionen. Per exemple Kant i la Il·lustració pensen que la relació de l'individu amb la societat queda definida mitjançant les lleis i el dret. Això comporta cert individualisme i competència entre els homes. Kant prova sempre de defensar l'autonomia i la llibertat individual.

En canvi Herder i els romàntics defensen que l'home és inseparable biològicament, culturalment, sentimentalment i lingüísticament del seu poble. De manera que consideren que les constitucions i els estats són artificials i que es poden corrompre i allunyar-se de la natura de l'home. Herder es deixa influenciar per Rousseau que defensa que l'home de manera natural és bo el problema és que les institucions, que ell mateix havia creat, l'han espatllat i l'han corromput. Considera que amb un canvi de les institucions afloraria la bondat de l'home. En canvi per Kant; el dret, la constitució o l'estat són la finalitat més important de la humanitat perquè són les institucions que garantiran la llibertat.

Pels romàntics això s'hauria de substituir per institucions més naturals com la família, el lideratge no institucionalitzat, o el patriarcat, utilitzant com a codi vincles espirituals i que les institucions com l'Estat s'han de regir per la natura i no ser el límit de tot. Així doncs Herder és més col·lectivista, pensa més en la família, les comunitats, els pobles i no tant en l'individu.

D'això en podem deduir l'interès de Herder i els Romàntics de fer prevaldre el ritme natural de l'infant i tècniques pedagògiques que respectin aquests bioritmes o si més no que s'adaptin de manera natural a la vida de l'infant. I en canvi en el cas de Kant preval la norma o el consens assolit amb la majoria per regir el comportament i el capteniment que ha de tenir el subjecte. Així pensen que queda garantida la llibertat de tothom. Atès que l'home i la societat ja ha superat a la natura i les lleis de la natura.

Però per Herder el model social que han bastit els Il·lustrats li sembla artificial i posa de manifest que l'home, des que neix, té una relació social natural amb el seu entorn que l'educa i el guia, encara que no sigui el seu propòsit. I allò que surti de la natura és el que comença a ser antisocial. Dos enfocaments diferents de com l'home ha d'esdevenir un ésser social. Perquè aquesta condició és inalterable, l'home només pot ser social.

En l'evolució d'aquesta línia Durkheim³², que va ocupar al càtedra de Science de l'éducation de la Sorbona el 1902, va considerar que la Pedagogia d'arrel kantiana havia caigut en l'abstracció en no tenir en compte les condicions històriques i socials. Durkheim, considerat el pare de la sociologia de l'educació, vincularà la sociologia amb la pedagogia per regular l'educació.

³² E. Durkheim. 1858-1917. Filòsof i sociòleg francès. Va establir la sociologia com a disciplina acadèmica.

INFLUÈNCIA DE L'EMILI DE ROUSSEAU EN KANT I HERDER

Rousseau esdevé el canvi de paradigma entre la Il·lustració i el Romanticisme. Hereta les contradiccions dels il·lustrats en la primera època 1750-1764 i a partir d'aquí comença un viratge protoromàntic fins el 1789. Val a dir que en aquest canvi d'orientació i té a veure l'enorme repercussió que té l'Emili i el Contracte Social pels quals és condemnat a fugir i els seus llibres són cremats. Això el convertirà en un autor molt crític amb la societat.

L'*Emili* (1762) correspon al final de la seva època il·lustrada, és l'obra pedagògica de Rousseau en la que es fonamenta l'optimisme pedagògic que seguirà Kant, en el sentit que els nens neixen incomplets, insegurs i dèbils i considera que aconseguim formar-nos com a individus a través de l'educació de la natura (utilització dels nostres òrgans i recursos) l'educació dels homes (l'ús que en fem d'aquests recursos) l'educació de les coses (l'experiència sobre els objectes) o segons Plutarc l'educació de la natura, la raó i els costums.

Considera que la natura és el millor mestre de l'infant per les condicions innates originàries, el nen disposa de la puresa de les facultats perquè no estan contaminades per la societat, i cal aprofitar la curiositat que mostra respecte a les coses del seu voltant.

Per Michel Soènard l'Emili ha estat considerat com una mena de pròleg de l'obra cabdal de Rousseau, el Contracte Social. I això és rellevant perquè en aquesta obra es parla de qüestions fonamentals per la gestió de la societat. Com ara el valor de la llibertat de l'individu i com pot ser compatible amb una societat justa. I més si tenim en compte que Rousseau considera que creixen les desigualtats socials. Desigualtats que venen de la diferència, competició, enveja o gelosia...

Ara bé, creu que una igualtat autoritària podria posar en risc el progrés humà. Aleshores per la seva humanització és indispensable que l'home visqui en societat i s'adapti a ella. Perquè l'home natural és un enter absolut que s'ha de fraccionar per les institucions socials. Indefectiblement rau engrillonat o encadenat a la societat, perdent part de la seva llibertat.

En aquest context l'educació li dona les eines per exercir d'home amb responsabilitat. Ara bé defugint de qualsevol tipus de dependència que li resti llibertat. En aquest aspecte és clau el capteniment dels progenitors o tutors de l'infant. I cal anar en compte, perquè la necessitat es fa desig i es transforma en capritx i repta al progenitor en un pols. L'Infant no pot guanyar aquesta confrontació, ha de ser el preceptor el que mani sense reprimir-lo ni ser tirànic i faci valer la seva autoritat. La família ha d'educar i l'escola ha d'instruir.

L'escola tradicional s'ha anat allunyant del què és important, diu Rousseau, per la separació de l'educació i la natura. "Els adults impedim que la natura actuï sobre el nen, no obstant la natura és el millor mestre perquè el nen neix sensible. Per Rousseau la relació educativa fonamental és la que s'estableix entre l'individu i l'ambient natural i es tracta d'una relació activa basada en la curiositat del nen, que el disposa cap al coneixement, cap a la investigació" (El moviment de l'Escola Nova. Part 1, Capítol 1) I per això és important que el nen s'acosti i explori amb els objectes que te al seu voltant perquè és la seva realitat més immediata i no els llibres. L'observació i l'experimentació relleven l'educació basada en els llibres de text.

Rousseau esdevé un avançat al seu temps en posar en dubte el sistema tradicional establert. Estem parlant d'una obra escrita al S.XVIII i que avui en dia representa el corpus teòric dels nous sistemes pedagògics que podríem agrupar en l'anomenada Escola Nova. D'ençà s'han fet diversos intents per aplicar un nou sistema d'ensenyament més adequat, efectiu i eficaç per l'adquisició de coneixement en contraposició a l'escola tradicional. Equiparant en importància els resultats acadèmics de l'alumne a la seva formació humanística i com a ésser social. Això és un gran cop al sistema establert atès que esbotza el sistema magistrocentrista i confereix al mestre un nou rol.

Kant no s'amaga en reconèixer en la seva obra la influència que ha exercit sobre ell l'Emili de Rousseau. En aquest sentit Kant va assolir que la dignitat no rau en la raó o el coneixement sinó en la moralitat. De manera que redimensiona la gran importància de la dignitat per l'home moral. I és la dignitat i el sentit del deure el que dóna sentit al capteniment dels homes. D'aquesta manera podem entendre una millor les bases per les quals se sustenta el cos filosòfic de Kant. La dignitat i el sentit del deure marquen els límits, són els paradigmes que tutel·len i guien l'home. Desenvolupa en aquest context l'imperatiu categòric que és el què ha de menar i conduir el subjecte. A partir de la influència de Rousseau, Kant assegura que va aprendre a honorar a l'home. De manera que el situa en el corrent humanista i es trasllada en la seva concepció de la pedagogia.

Pràcticament de manera coetània a Kant, fill de la il·lustració germànica, sorgeix un dels autors més influents en la pedagogia moderna, Pestalozzi (1746-1827) que aplicarà l'utopia roussiniana descrita a l'Emili, basada en la pedagogia de la intel·ligència, tant física(educació física i professional) com de l'ànima(educació moral). El seu mètode es basa en el principi d'intuïció: és a dir, tot aprenentatge implica els sentits i ha d'estar fonamentat en la vivència més immediata del nen. Un concepte que transcendeix a la raó abstracta o analítica. D'aquí sorgeix la pedagogia activa, que presta atenció a l'activitat espontània i lliure de l'educand i que serà l'embrió de l'Escola Nova.

EDUCACIÓ SEGONS KANT

Kant afirma que “L’home és la única criatura que ha de ser educada”. Si bé els animals es regeixen per instints que garanteixen la seva supervivència, l’home necessita la raó per dibuixar el seu propi pla de conducta. “L’home, a diferència dels animals, per intentar aconseguir el seu destí, necessita posseir el concepte”.³³

Així doncs només mitjançant l’educació l’home pot arribar a ser home i considera que aquell que no és il·lustrat és neci i qui no és disciplinat és salvatge.

Considera l’educació com a col·laborativa perquè es transmet de generació en generació i va millorant en cada nivell. Tot i que els pares són el primer estadi, en el que es fixen els nens, també és veritat que només s’hi fixen de manera ocasional i no de forma constant.

Així doncs l’escola per Kant és l’indret on es col·loca als nens perquè aprenguin a comportar-se i asserenar-se per després poder treballar amb ells en un àmbit més procliu a l’aprenentatge. Atès que l’home és lliure de manera natural i tendeix a la indisciplina i a regir-se només per la seva voluntat.

Ara bé, si l’home ha de ser educat per no caure en la barbàrie aleshores diu Kant que l’educació o la pedagogia ha de ser raonada i ha de ser una disciplina per tal que experimenti una millora constant i que creï mecanismes que evitin que els mal educats, contaminin a la resta.

Un altre dels aspectes interessants de la teoria de Kant és que cal educar als infants en el futur, però en un futur millor i no exclusivament en el present. Però està clar que això és complicat, diu el filòsof, perquè els pares estan molt ocupats en el dia a dia i la seva màxima preocupació és que els fills assoleixin el seu màxim benestar en el present. No fiant-ho a possibilitats futures, ni esmerçant generosament esforços per noves generacions. Un error si considerem que l’educació és l’origen del bé en el món. Però els governants també hi tenen la seva responsabilitat. Aleshores es planteja que caldria millorar l’educació dels “prínceps” (governants) per aconseguir aquest objectiu. Conclou que caldria que el poble i els governants s’unissin en aquest objectiu comú.

Les característiques que ha d’assolir l’home mitjançant l’educació. L’home ha de ser:

- Disciplinat: Per tal de marginar l’animalitat interior però en mesura tal que no estigui esclavitzat i no renunciï a la seva llibertat.
- Cultivat: És la instrucció en habilitats que han de permetre a l’individu desenvolupar-se.

³³ Kant, Immanuel. *Pedagogia*.

- **Civilitzat:** Que tingui civilitat i sigui prudent i amable. La prudència és la facultat d'aplicar bé l'habilitat. Característiques que l'ha de dur a tenir influències per utilitzar-les en el seu benefici.
- **Moral:** Les habilitats desenvolupades han de tenir una finalitat bona. Kant posa l'accent en la diferència entre l'ensinistrament, més propi dels animals, i el "Sapere Aude". Considera que el nen ha d'aprendre a pensar i reivindica que sigui l'individu i la família que exerceixi aquest filtre moralitzant i no deixar-ho només en mans dels predicadors.

Per assolir aquests objectius apunta que l'escola primer ha de ser experimental abans que instrumental i que cal basar-la en principis. Considera que l'objecte de les ciències és erudit (record) o speculatio (raó). Ambdues de les fórmules tenen com objectiu fer l'home més raonador, intel·ligent o savi.

Planteja dues etapes formatives, una primera en la que l'alumne ha de mostrar obediència passiva, submissió i confiança i la següent en la que l'alumne reflexioni i sigui lliure tot i que sempre subjecte a unes lleis. És interessant la obediència que neix de la coacció perquè això el prepara per acatar les lleis però també la que neix de la confiança que és raonada.

La coacció és necessària, diu, per tal que sàpiga utilitzar la seva llibertat. Així proposa que els nens han de ser lliures, el límit és la seva pròpia seguretat, i mitjançant la coacció cal ensenyar-los que no poden fer allò que pot envair la llibertat de l'altre. Per exemple cridant i molestant a altri no aconseguirà el seus propòsits. Seguint a Rousseau diu "Deixant-los cridar, es cansen ells mateixos; més si es satisfan tots els seus capricis en la primera joventut, es perverteix el seu cor i els seus costums"

Respecte a l'educació a través del joc coincideix amb Lichtenberg que el nen no pot estar sempre jugant i que cal diferenciar els dos termes. Que cal que aprengui a treballar i que diferenciï bé ambdós estadis. Un agradable i l'altre no tant. Desenvolupar un concepte més estoic del treball que es comença a interioritzar a l'escola. El nen ha de ser educat en la planificació de la vida, però no com un adult sinó com un nen.

D'altra banda considera que la memòria és molt important i necessària però que no val res si simplement s'utilitza per exercitar-la. Per exemple aprendre de memòria un discurs no te cap més valor que aquella declamació concreta. Per tant s'ha d'utilitzar per guardar coses o conceptes que ens siguin convenients per la nostra vida real.

El què planteja Kant és que l'alumne ha de desenvolupar la raó per la qual després adquireixi competències diverses, així com la moralitat. De manera que a la religió s'hi arriba per la moralitat i no a l'inrevés, no per la fe en Déu. En aquest sentit defensa que l'home s'ha d'educar en el caràcter, en

clara referència Roussiniana, per després desenvolupar-se. I aquest subjecte es desenvoluparà amb la raó com a eina principal.

Respecte a la moralitat i la dignitat Kant lliga les causes psicològiques de la guerra amb l'educació. Defensa que si el desig apassionat d'honor és el problema, la solució és l'adhesió a la dignitat humana. I que l'educació pot servir per connectar l'honor i la moral.

EDUCACIÓ SEGONS HERDER

Herder sembla clar en voler diferenciar-se dels postulats de Kant; "Abans que res he d'afirmar, respecte a l'elogi excessiu de la raó humana, que és molt menys aquesta raó, si puc dir-ho així, que un cec destí el que va llançar i conduir les coses, el que va obrar en aquesta evolució general del món".³⁴

Considera la filosofia del moment com un exercici mecànic "Amb tota la seva filosofia i erudició; Que ignorants i dèbils són sovint en qüestions de la vida i del bon sentit!"³⁵ De manera que s'allunya de la utilització de la raó com a única eina de construcció de la subjectivitat.

Però aquesta mecanització no la confina només a la filosofia sinó que també la traslladen a l'educació "Segurament quan tots junts, segons el nombre, les necessitats, finalitat i destí som objecte d'un càlcul polític, cadascú en l'uniforme de la seva condició: màquines".³⁶

Herder és crític amb la utilitat de la educació il·lustrada perquè deixa de banda les emocions i els sentiments "L'educació es va traduir en bonics coneixements pràctics, il·lustració, difusió de llums, facilitats *ad captum* i fins i tot en un avançat refinament de les bones costums. Com si tot això pogués modificar i formar sentiments".³⁷

A més és partidari de nous mètodes educatius " Res d'expressions generals sobre el millorament, res de cultura llibresca! Si és possible actes, fets! Deixeu que parlin i que construeixin a l'aire aquells que tenen la mala sort de no saber fer altra cosa."³⁸

³⁴J.G. Herder (2007). *Filosofía de la Historia. Para la educación de la humanidad*. Ediciones Espuela de Plata.

³⁵ ídem

³⁶ ídem

³⁷ ídem

³⁸ ídem

MARC HISTÒRIC DE LA CONCEPTUALITZACIÓ DE LA EDUCACIÓ

L'antecedent més antic de la pedagogia o la gènesi del procés educatiu el podríem situar en la *Paidea* Grega, on l'educació se centrava en la formació del caràcter per assolir l'ideal *areté* (virtut) que es traduïa en l'ideal de guerrer patriota; obediència, prudent, temprat, fort.

Per Plató l'ideal de formació és el filòsof regent. De manera que mitjançant l'al·legoria del mite de la caverna fa una metàfora de la *Paidea* grega focalitzant l'atenció en la cerca de la veritat amb independència de l'objecte sensible.

Aristòtil desenvolupa una pedagogia teleològica que està determinada per la finalitat. I aquest objectiu és el desenvolupament de les virtuts del coneixement que portin al desenvolupament de les virtuts ètiques i dianoètiques.

Amb les primeres congregacions cristianes l'objectiu de l'ensenyament era imitar a Jesucrist i la salvació de l'ànima. De manera que la edat mitjana conviu la filosofia i la religió. I davant aquesta simbiosi apareixen; els *Apologetes*, defensaven la religió per damunt de la racionalitat, *Radicals* que eren més racionals que espirituals i els *Conciliadors* que consideraven que l'accés a la raó i a la fe era a través de les mateixes veritats.

Amb aquests antecedents neix l'escolàstica (S.XI-SXV)³⁹ que esdevé un moviment teològic i filosòfic que utilitza la filosofia grecollatina, però també elements de la cultura intel·lectual jueva i àrab, per comprendre el cristianisme. Sota aquest paràmetre va gestionar el coneixement de les escoles catedralícies i les universitats medievals d'Europa. El sistema d'ensenyament es regia per l'autoritat dels postulats de la jerarquia catòlica centrada en textos inamovibles. És a dir que el coneixement s'edificava o es deduïa a través d'idees fixes en comptes de ser fruit d'una observació directa de la realitat. El mètode que s'utilitzava era consultar un text, fer un comentari d'una autoritat acceptada i després fer un debat públic. Aquest mètode procurava que els alumnes aprenguessin de memòria l'enunciat de conceptes elaborats amb anterioritat i indiscutibles. El coneixement s'expressava a través de preguntes i respostes de manera que no hi havia lloc per el desenvolupament independent de les pròpies idees. "Amb aquest mètode memorístic, repetitiu i autoritari s'aconseguien formar individus en la fe, submisos i que no assumissin una actitud crítica davant la societat".⁴⁰

Però les herències educatives feudalistes es van veure superades per tres moviments dispersos; la reforma protestant de Luter i seguida per Comenius, la contrareforma catòlica iniciada per Sant Ignasi

³⁹ Un dels seus principals artífexs fou Sant Tomàs d'Aquino al segle XIII.

⁴⁰ Díaz Pinto, Carlos Fernando (2010). *Viejas y Nuevas ideas en Educación*. Editorial Popular.

de Loyola i seguida per Sant Josep de Calassanç o Joan Baptista La Salle i l'educació liberal i burgesa, lliure d'escolasticisme de John Locke.

Els renaixentistes es van oposar a l'immobilisme, reivindicant l'empirisme i els mètodes de les ciències naturals. La seva opció es fonamentava en els clàssics, els ideals grecs i l'humanisme romà, generant el què va ser anomenat *l'ideal d'humanitas*, és a dir l'estudi d'allò que és més important per l'home. Així doncs en el renaixement neix l'educació liberal per les humanitats.

Erasmus de Rotterdam(1466-1469-1536) per exemple, segueix la línia neoplatònica de Sant Agustí d'Hipona (354-430) i apunta que l'educació ha d'anar més enllà de les paraules i que s'ha de basar en el coneixement de les veritats. I aquestes veritats han estat el mode de comunicació de Déu amb els homes. Això significa que l'educació s'ha de centrar en caràcter, mètode i pràctica a través de la memòria, imitació i l'atenció però a través també del joc per crear interès i motivació.

Posteriorment amb els racionalistes del Segle XVII, amb Descartes(1596-1650) com un dels principals abanderats, el marc teòric canvia i esdevenen els precursors de l'inici de la modernitat. És basen en l'autosuficiència de la raó segons que defineix Hegel. I pot ser negativa, és a dir que la raó no es pot veure limitada per cap instància superior o bé pot ser considerada positiva, només a la raó li pertoca jutjar sobre la veritat, tota veritat ha de ser fruit de la raó. Consideren que els sentits ens poden enganyar i per això la única manera d'arribar a la veritat és a través de la raó amb la utilització del mètode (camí cap a..) que facilita el pensar correctament. Gràcies a això consideren que ha avançat la ciència.

Els racionalistes estan contraposats als empiristes, és a dir que neguen qualsevol altre font de coneixement que no sigui l'experiència, és a dir el coneixement sensible.

Però al segle XVII, com dèiem, qui va investigar la perfectibilitat dels mètodes d'instrucció fou el filòsof Jan Amós Comenius (1592-1670) considerat el pare de la pedagogia i autor de Didàctica Magna. Es creu que es va especialitzar en aquest àmbit de coneixement per l'educació que va rebre, basada en l'aprenentatge memorístic de passatges bíblics, càntics religiosos, en detriment de càlcul, lectura i escriptura. Aquestes matèries quedaven en segon pla amb procediments incomprensibles e intel·ligibles que li dificultaven l'aprenentatge. De la seva experiència conclou que el mestre ha de captar l'interès de l'alumne, s'ha d'educar en llengua materna i no en llatí i totes les matèries són dignes d'estudi per assolir el màxim coneixement. Cal ensenyar tot a tots (*pampedia*) defugint de la juxtaposició de definicions enciclopedistes. Establint un ordre de prioritats "la confusió que regna a les escoles prové de que es vol inserir als caps moltes coses a la vegada (...) és com si el sabater es poses al cap fer a la vegada sis o set sabates" (Comenius, 1992).

En certa manera es considera a Comenius coincident en Descartes en quant al mètode com a fórmula de sistematització per assolir el coneixement. Ara bé focalitza la seva atenció en l'estímul per despertar la curiositat de l'educand perquè considera que no hi ha res a l'intel·lecte que no hagi passat abans per les sensacions. Per això és interessant l'experimentació per generar un record emocional. Així doncs en la seva obra "Orbis Pictus" per aconseguir que el nen entengui certs continguts i els assimili correctament, utilitza mètodes audiovisuals com la interpretació teatral.

"Han d'anar junts sempre la oïda amb la vista i la llengua amb la ma. No només recitant el que s'hagi de saber perquè ho reculli la oïda, sinó dibuixant-ho també perquè s'imprimeixi en la imaginació mitjançant els ulls. Tot el que aprenguin ho han de saber expressar amb la llengua i representar-ho amb la ma..."(Comenius. Fonament VIII).⁴¹

A partir de Comenius comença a néixer una alternativa a l'ensenyament mecànic i dogmàtic. També allunyat dels càstigs corporals propis de la contrareforma o de l'ensenyament catòlic.

Herbart⁴² va desenvolupar una teoria per la qual defensava la vinculació de la educació amb la instrucció, de manera que la instrucció no era només una simple transmissió de coneixements sinó una creació de formes, dirigides a fer aprendre, basant-se en la psicologia de l'associació. Un model que va triomfar a partir de 1860 quan es va estendre l'escolarització i també perquè aleshores es valorava la metodologia, en un context en que dominava la ciència i es cercava el treball ordenat i sistemàtic. Herbart partia del principi de la vida anímica, és a dir, essencialment vida de representacions que s'uneixen o se separen per un mecanisme associatiu i es renoven i es recreen pel principi actiu de l'interès. Per tant la pedagogia herbartiana esdevé una teoria de l'educació per la instrucció, que atén la moralització.⁴³ Així doncs podem dir que Herbart funda la pedagogia a partir d'una psicologia moguda per l'interès i una ètica basada en la sensibilitat del gust.

Va defensar que la principal finalitat de l'educació era moral sense aïllar-se de l'experiència del món i de la interacció social. En la primera fase, deia, s'havia de desenvolupar el coneixement i després la bondat i la simpatia cap a la resta. El seu mètode estava basat en graus formals (*marxes de l'ensenyament*):

- a) Mostrar (Estat de claredat): Cada aportació nova és objecte d'examen per ser netament concebut

⁴¹ https://docs.google.com/document/d/1PliHMy-eeDr8NahlLqV9bWbkR_VXPRT5J_rOd4TSdo/edit?hl=en_US

⁴² Johann Friedrich Herbart (1776-1841). Filòsof i Pedagog alemany. Al 1809 va substituir a Kant a la càtedra de Königsberg. Va fundar i dirigir el primer seminari pedagògic per professors. La seva principal influència fou Pestalozzi.

⁴³ Vilanou, C. (1998). *De Kant a Herbart: disciplina, moralidad e instrucció en los orígenes de la pedagogia contemporànea*. Alternativas (Universidad de San Luis-Argentina), núm.1,1998, pp 31-46

- b) Associar (Estat de l'associació): Per mitjà de la lliure entrevista es destaca allò aportat amb formes renovades a les nocions ja apreses.
- c) Ensenyar (Estat del sistema): Gràcies a una exposició metòdica es posarà de manifest el pensament essencial.
- d) Filostrar (Estat del mètode): Els treballs personals dels estudiants mostraran si són capaços de reconèixer la regla en un cas particular i aplicar-la.

A més d'aquestes pautes, del què seria una lliçó, Herbart proposa una acció del professor d' "atenció simpàtica" basada en :

- a) Ser intuïtiu (Grau d'atenció)
- b) Ser Continu (Grau d'espera)
- c) Ser Estimulant (Grau d'investigació)
- d) Ser en la realitat (Grau de la simpatia)

Herbart defugia de la suggestió romàntica dels sistemes idealistes i retrocedia a èpoques anteriors a Kant. Però era més modern perquè vinculava ciència i filosofia. W.Dilthey i O.Willmann van completar la concepció de la pedagogia de Herbart. Així la pedagogia com a disciplina científica es va desdoblar en la pedagogia històrica que vol comprendre el present a través de la història i una pedagogia sistemàtica que cercava establir categories que orientin la realitat educativa. Per una banda hi ha les ciències de la natura regides pels principis de causalitat i per l'altra hi ha les ciències de l'esperit que es comprenen. La natura s'explica i la vida espiritual es comprèn. I com que les ciències de l'esperit capten també la vida humana al final s'identifica les ciències de la cultura amb les ciències de l'esperit. Això vol dir que els bens culturals (art, ciència, moral, dret, religió) alimenten l'esperit de l'home. Val a dir que el pensament de Dilthey va servir de tallafocs a les idees pragmàtiques de J.Dewey que veurem més endavant i que defensava la funció de l'educació en la construcció d'un ésser social.

John Locke(1632-1704) es va oposar a l'escolàstica i considerava que l'educació dels nens era un deure dels pares i representava un element de prosperitat per les nacions. Era partidari de l'ensenyament a casa per crear *gentlemen*. Deia que l'educació ha d'estar basada en la virtut, saviesa,criança i cultura. Per Locke la virtut consisteix en saber dominar els desitjos i seguir el què la raó indica com a millor. Sempre en subordinació a la voluntat de Déu com a ésser suprem. Respecte al mètode aposta per aprofitar la curiositat del nen i per l'exemple, a través de la pràctica constant i no ensenyar regles que els nens obliden fàcilment. Considera que la educació és utilitarista i ha de tenir una funció pràctica.

Com hem vist amb la Il·lustració el concepte d'educació progressa en el sentit que els autors defensen la raó com a mitjà per assolir el coneixement cert. Es concep l'educació com un dret fonamental i inalienable a la condició humana per afavorir el progrés comunitari i individual. Així doncs es planteja un sistema educatiu, nacional, universal, obligatori i uniforme al territori. S'inicia aleshores el naturalisme pedagògic de Rousseau (1712-1778) que aposta per la reorganització social entorn d'un nou ordre natural.

Kant va ser qui va cimentar que la pedagogia iniciés el seu camí científic tot i que un dels objectius que es marcaven era la moralització de la societat. Conrad Vilanou diu que la pedagogia de Kant en contraposició a pessimisme historicista de Rousseau, confiava en un quiliasme i que tot feia pensar que la pedagogia seria el coneixement normatiu per excel·lència.⁴⁴

Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827) portarà a la pràctica la teoria de Rousseau. El seu mètode es basava en el principi d'intuïció: tot aprenentatge implica els sentits i ha d'estar ancorat a la vivència més immediata del nen. Aquest aspecte sobre la força de l'experimentació l'hem vist amb Comenius i la implicació dels sentits ens indica una característica fonamental del romanticisme.

A partir d'aquests paràmetres neix el neguit per superar l'ensenyament tradicional basat en el magistrocentrisme, sintetitzat en mètode i ordre:

- a) Magistrocentrista: El mestre com a pedra angular de l'educació, organitza el coneixement, elabora els materials corresponents, marca la pauta i exerceix de guia pels alumnes. La disciplina i el càstig són fonamentals pel progrés acadèmic de l'individu.
- b) Enciclopedisme: Els manuals escolars pauten, organitzen i programen l'ensenyament. Compta amb tots els continguts que ha d'aprendre l'alumne graduats per nivells de dificultat
- c) Verbalisme i passivitat: El mètode d'ensenyament és el mateix per tots els nens sense cap particularitat ni individualització. La memorització i el repàs dels continguts transmesos pel mestre són indispensables.

En contraposició a l'escola tradicional, basada en aquests principis, neix el moviment de l'Escola Nova, iniciat a principis del S.XX que defensava la pedagogia activa, és a dir respectar l'espontaneïtat i llibertat de l'educand. En l'escola nova hi havia qui proposava mètodes de desenvolupament individual de l'educand (Maria Montessori, 1870-1952) o opcions més socials (John Dewey 1859-1952).

⁴⁴ "La Pedagogia al deixant del segle XX." Conrad Vilanou. Professor del Departament de Teoria i Història de l'educació de la UB

Dewey teoritza sobre l'educació en un moment, principis del segle XX, en que hi ha una gran resistència a la secularització del pensament i ha de combatre el conservadorisme educatiu. Influït per Darwin, Pestalozzi, Herbart, Rousseau planteja que l'educació ha de formar part del desenvolupament de l'ésser humà, reconciliant dualismes tradicionals que separen cos-raó, cos-ànima, ment-acció, psicològic-social, individu-societat, fi-mitjans, teoria-pràctica, treball-lleure. De manera que l'alumne aprengui a ser un ésser social. Defensa que per al desenvolupament del individu cal el desenvolupament de la societat, adoptant el principi hegelian del subjecte i l'objecte, matèria i esperit, diví-humà.

A tal efecte dissenyà una escola centrada en la comunitat, concebent el procés de desenvolupament mental com un procés social, de participació. L'escola ha de representar la vida actual i real i adaptada en quant als continguts. Rebutja els continguts tradicionals perquè considera que són fruit de la ciència dels adults, organitzats i classificats des de paràmetres molt allunyats a la realitat de l'infant. Per ell són les activitats socials les que exerceixen de fil conductor dels continguts basats en problemes o situacions de la vida comunitària. Així es forma el subjecte per participar en la vida democràtica "un govern que se sustenta en el sufragi universal no pot tenir èxit si no estan educats els que elegeixen i obeeixen els seus governants".⁴⁵

Recull de Plató la idea que la societat cal que aprofiti les destreses i aptituds del individu. I això es detecta mitjançant l'educació. També reflexiona sobre la confiança que diposita Rousseau al S.XVIII en la natura com a antídoto o via de fuga d'una societat que tenallava l'individu i com a fórmula de regeneració. Però diu Dewey "Abandonar-ho tot merament a la natura no era, després de tot, sinó negar la mateixa idea d'educació, era confiar en els accidents circumstancials"⁴⁶.

Cal que tinguem en compte que l'escola estava plantejada amb l'objectiu de formar o instruir un ciutadà patriòtic i dòcil a les finalitats de l'estat en comptes de formar a l'home com individu independent. Cal destacar la contribució de Kant en aquest sentit, en descriure que l'educació és el procés per el qual l'home arriba a ser l'home. El problema és que cada generació educa als seus infants en el curtplacisme, amb l'objectiu que es puguin desenvolupar en la seva societat i no sota una visió de futur, de millora de la humanitat. Ara bé, Dewey assenyala atenent les filosofies idealistes del S.XIX, que l'objectiu dels governs és disposar d'una educació que faci dels seus súbdits instruments útils als seus propòsits. Alemanya per exemple va ser el primer país en tenir un sistema educatiu

⁴⁵ Dewey, John (2004). *Democracia y educación*. "La concepción democrática de la educación". Pág. 77-91. Ediciones Morata.

⁴⁶ ídem

públic, universal i obligatori. Per tot plegat Dewey considera que cal un sistema focalitzat en l'individu i no en les necessitats dels governs. Però no només s'ha d'evitar que l'educació serveixi per facilitar l'explotació d'una classe per una altra sinó que s'han d'oferir facilitats per suprimir les desigualtats econòmiques entre individus i assegurar la igualtat de condicions dels educands per encarar el seu futur. Per assolir aquest objectiu cal canviar el sistema educatiu.

En aquest afany de denunciar una societat repressiva i en la importància de la formació de l'individu trobem a Alexander Sutherland Neill (1883-1973) que va fundar una petita escola a Anglaterra "Summerhill" i que ha esdevingut el paradigma de la llibertat de l'infant en el seu procés educatiu. "L'educació ha de ser una preparació per la vida, la nostra cultura no ha tingut molt d'èxit; la nostra educació, la nostra política i l'economia condueixen a la guerra; les medicines no han acabat amb les malalties, la nostra religió no ha abolit la usura i el robatori".⁴⁷ Neill considera que : "L'escola no es preocupa d'educar; ha perdut l'home de vista i s'ha tornat purament utilitària. Sols es dedica a formar empleats i obrers disciplinats. Els seus mètodes només inspiren por i amb el pretext de formar caràcter, instal·len mentalitats d'esclau".⁴⁸

No el convenç cap mètode anterior, ni el de Maria Montessori que el considera massa científic, ordenat i didàctic malgrat que li reconeix la confiança en l'infant. Atès que la màxima expressió de Neill és que l'infant ha de poder seguir el seu propi procés , trobar el seu propi trajecte i descobrir el coneixement tot sol.

Maria Montessori (1870-1952)⁴⁹ considerava que si es formava els infants en la utilització de la llibertat podrien afrontar amb més garanties d'èxit problemes de la societat com la guerra. Va crear nous materials educatius que afavorissin l'autoaprenentatge, el nen és el seu propi mestre. Així cadascú desenvolupa les seves capacitats per si mateixos i amb els altres. El currículum acadèmic es treballava de manera transversal interrelacionant les matèries i posant èmfasi en el desenvolupament psicològic, emocional i afectiu. El seguiment de l'aprenentatge es fa de diverses formes defugint les proves avaluadores convencionals. Maria Montessori era partidària de l'observació constant del desenvolupament de l'aprenentatge de l'infant. El mestre havia d'actuar com a intermediari entre el coneixement i l'educand.

⁴⁷ Neill, A.S. (1990). *Summerhill. Un punto de vista radical sobre la educación de los niños*. (pp 19-40) Cap1- La idea de Summerhill, Una ojeada a Summerhill, La educación de Summerhill frente a la educación normal. Fondo de Cultura Económica de España, S.L.

⁴⁸ Jean-François Saffange. Alexander Sutherland Neill, dins de *Quinze Pedagogos*.

⁴⁹ Maria Montessori era metge i donà a la pedagogia l'estatut epistemològic de científicitat que va donar lloc a les primeres teories de l'aprenentatge (Pavlov, Watson, Thorndike) i que van desembocar en el conductisme. En l'actualitat hi ha centres educatius que segueixen el seu sistema.

Però més enllà de la psicologia evident de l'individu, allò que es fa evident en la observació de l'individu, Neill es va interessar força pels descobriments de Freud, el subconscient, els traumes, la repressió...opinava que eren elements que forgen el nostre comportament i que cal evitar o treballar-los a temps. Pensava que el fonament de la vertadera justícia és l'anàlisi d'un mateix. De manera que l'home ha de ser capaç de detectar la seva animalitat primitiva per saber que no és déu ni el diable, només un home. I així creu que l'home és capaç d'estimar el proïsme, sempre que es conegui a si mateix. En accedir a la llibertat interior, l'home troba la felicitat, amor, independència i la força moral. I els homes feliços no pertorben la pau. El seu model educatiu es basa en l'absoluta llibertat de l'infant, llevat d'allò que pot posar en perill la seva seguretat i la dels altres. El límit de la llibertat és allà on comença la llibertat de l'altre. I això és per facilitar el desenvolupament natural de l'individu sense elements determinants. Neill Assenyala que "No es pot estudiar la psicologia canina observant a un perdiguier encadenat. Ni es pot teoritzar dogmàticament sobre psicologia humana quan la humanitat està lligada amb una cadena molt forta".⁵⁰

El seu principal motor educatiu és l'interès de l'infant. Ell tria què vol fer i què vol aprendre, Neill considera que aquell que tingui interès per les matemàtiques les aprendrà naturalment. El grup es regeix per principis anàrquics. És a dir, els propis alumnes es gestionen, es governen ells mateixos i els mestres els acompanyen en aquest procés. Però els docents són tractats com iguals en les decisions, són uns més de la colla. Amb tot plegat Neill considera que els seus alumnes són més madurs i més ben forjats com a individus " Quan parlo a estudiants d'escoles normals de mestres i universitats, m'impressiona amb freqüència el grau d'immaduresa d'aquells nois i noies atipats de coneixements inútils. Saben moltes coses, brillen en dialèctica, poden citar els clàssics, però en els seus punts de vista sobre la vida són nens. Perquè se'ls ha ensenyat a saber, però no se'ls ha deixat sentir... els hi falta el factor emocional, la facultat de subordinar el pensar al sentir".⁵¹

Ara bé, directament vinculat als principis del Romanticisme i a la Il·lustració, trobem un altre mètode educatiu important. Es tracta de la Pedagogia Waldorf, desenvolupada pel filòsof germànic Rudolf Steiner a principis del S.XX i fundador també d'una variant de l'antropologia filosòfica anomenada "Antroposofia". Steiner recupera l'essència del romanticisme allunyant-se de Kant i influenciat per Goethe en quant a la vessant espiritual de la natura "El meu destí em va conduir a un anàlisi de la teoria del coneixement de la meva època. Els seus representants partien de la hipòtesi d'una natura

⁵⁰ Neill, A.S. (1990). *Summerhill. Un punto de vista radical sobre la educación de los niños*. (pp 19-40) Cap1- La idea de Summerhill, Una ojeada a Summerhill, La educación de Summerhill frente a la educación normal. Fondo de Cultura Económica de España, S.L .

⁵¹ Ídem

sense esperit i, en conseqüència, van tenir per objectiu mostrar fins a quin punt l'home es troba justificat al fer-se en el seu esperit una imatge espiritual de la natura. Jo en canvi, volia mostrar que l'home no forma imatges de la natura, són que la cognició és vivència".⁵²

Steiner i Goethe defensen que només el coneixement de l'esperit (Geist) en la seva bipolaritat ens porta cap al "protofenòmen" és a dir fins el què queda ocult en la natura. D'altra banda pensa a diferència de Kant, que defensava el coneixement construït pel subjecte deshumanitzant el subjecte i desnaturalitzant l'objecte, que el Subjecte i l'objecte estan interrelacionats i que allò qualitatiu i espiritual està objectivament en la natura i no només en el subjecte. Considera que s'arrossega un error des de Kant en creure que tot el món fenomenològic, de percepcions de colors, sons, formes... estan en el nostre món subjectiu de representacions, formant part de la nostra consciència individual. Steiner afirma que aquest prejudici previ o aquest apriorisme, indueix a l'error per entendre que és el coneixement i planteja un model en que l'individu aconsegueixi desenvolupar una comprensió espiritual dels fenòmens i no només intel·lectual. A diferència de Kant pensa que la raó pot captar la idea o arquetip de la natura de caire espiritual.

Així doncs va crear un sistema pedagògic en el què l'esperit hi fos part substancial, que compartís protagonisme amb la vessant conceptual. Segons aquest mètode les matèries conflueixen en un mateix centre d'interès. Es tracta d'un aprenentatge interdisciplinari que integra coneixement conceptual, pràctic i artístic vinculant-ho preferentment a la vivència del dia a dia, de la realitat de l'infant.

Segons que hem vist, hi ha dues etapes ben diferenciades en la Pedagogia del S.XIX-XX. La primera des de Herbart fins a començaments del S-XX fonamentada en principis filosoficonormatius amb una dimensió realista del tarannà psicològic matemàtic. I una segona etapa (a partir de 1880) empírica i positiva per la qual la pedagogia assoleix un estatut epistemològic de caràcter experimental. De manera que va agafar embranzida la pedagogia experimental de Meumann-deixeble de Wundt⁵³ i Lay. La pedagogia catòlica de tradició neoescolàstica va estar molt pendent de la seva evolució. Però la pedagogia experimental no assumia totes les variables que incidien en l'educació. De manera que Husserl, que també era metge, volia situar el coneixement exacte en l'àmbit de la vida, el subjecte actiu influït per les relacions humanes. A través de la fenomenologia proposava tornar a les coses mateixes, no pel seu valor fàctic sinó per la seva essència, perquè l'home és més que un individu psicofísic en tenir un component espiritual. Per tant deixant de banda el punt de vista naturalista i retornant a la vida (Lebenswelt).

⁵² R. Steiner. El curso de mi vida. Cap X. Buenos Aires, 1997) a La Teoría del conocimiento de Rudolf Steiner. Octavi Piulats Riu. Universitat de Barcelona. THÉMATA. Revista de Filosofía. Núm. 39. 2007.

⁵³ Wilhelm Wundt (1832-1920) Fisiòleg, filòsof i psicòleg alemany, va obrir el primer laboratori de Psicologia Experimental a Leipzig el 1878 essent professor de filosofia. Es considera l'inici de la pedagogia experimental.

Avui en dia la discussió està entre la pedagogia d'Habermas que prové de la segona crítica kantiana i que es basa en la importància de les relacions educatives entre la teoria i la praxi moral i l'hermenèutica de Gadamer arrelada a les ciències de l'espirit emfatitzant els jocs d'interpretacions i que vol recuperar les raons estètiques de la pedagogia romàntica de Pestalozzi, Froebel.

PROCEDIMENTS PSICOPEDAGÒGICS DE CONSTRUCCIÓ DE L'INDIVIDU

Els nous corrents educatius coincideixen en donar per caducat el model de l'escola tradicional per el qual el professor transmet uns coneixements que han de ser memoritzats i reproduïts posteriorment per l'alumne. Aquestes noves tendències anteposen que l'educand entengui allò que se li transmet i que ho incorpori.

El procés educatiu es regeix per la descoberta continua, per "*l'efecte ahà*" o "*l'efecte eureka*" donant valor a la curiositat. Per tant estem davant la dicotomia entre els que defensen que l'adquisició de saber és un acte de descoberta, de naturalesa interna i els que entenen l'educació com a procés d'incorporació de l'infant dins de la societat i per tant de naturalesa externa. El què en psicologia és el conductisme i el constructivisme .

Pel conductisme⁵⁴ els desitjos, les creences o to allò que pren sentit dins la ment de l'individu no pertany a l'àmbit de l'especulació científica i sí que es estimable científicament l'anàlisi dels inputs i outputs del procés d'aprenentatge, la relació entre els estímuls educatius i les respostes. Per això són importants per ells els mecanismes reforçadors i els associatius. El procés d'aprenentatge es subdivideix en una seqüència, en subprocessos simples que van avançant en dificultat. Però aquest procés educatiu és extern a l'educand, l'alumne és un receptor alienat, modulable amb els estímuls o càstigs. El mètode és mecànic i automatitzat i tots els individus són tractats igual, sense criteri ni capacitat crítica. Burrhus Frederic Skinner(1904-1990) va ser un dels màxims exponents d'aquest corrent amb força èxit a Estats Units i a Espanya als anys 70 del segle XX. Skinner aposta per un sistema de fitxes o plantilles d'autoavaluació que permetien la individualització del procés d'ensenyament. De fet avui en dia hi ha molts programes d'ordinador que utilitzen els principis del disseny instructiu conductista com els programes tutorials o d'aprenentatge d'idiomes.

Skinner defensa el seu sistema perquè considera que el conductisme té un gran potencial emancipador atès que el procés d'aprenentatge està desvinculat de la càrrega emocional que ens fa depen-

⁵⁴ El conductisme té l'origen en els experiments estímulo-resposta de Pavlov. I va ser desenvolupat per John Watson a principi del segle XX

dents els uns dels altres i sempre pendents de la opinió del nostre voltant. Des del seu punt de vista l'individu és més lliure i emancipat perquè només depèn d'ell mateix i res l'influeix.

En contraposició hi ha el constructivisme que mira d'entendre els processos emocionals i com incideixen en la construcció de sentit en l'educació. I defensa que cadascú segueixi el procés individual i natural que necessiti per l'adquisició del coneixement. Considera que hi ha uns processos naturals insubstituïbles físics o d'evolució biològica lligats a la maduresa de les estructures d'aprenentatge. Influenciats clarament per la teoria de la evolució de Darwin i Spencer.

En aquest marc teòric sorgeix el constructivisme genetista de Piaget, que conclou que els estímuls exteriors incideixen en la configuració i en la capacitat cognitiva de l'individu i la seva potencialitat cognitiva depèn de la seva edat i del procés evolutiu. De manera que a través de la psicogenètica va demostrar amb diversos experiments que la concepció del volum es comença a desenvolupar dels 6 als 12 anys a través de diverses operacions.

Es a dir que el cervell s'estructura a partir d'una mena d'estadis o nivells que es van sofisticant a mesura que avança la maduresa intel·lectual. Aquests models d'operacions els sabrà aplicar posteriorment en el seu procés d'aprenentatge. I en aquest aspecte s'han trobat punts coincidents entre la lògica de Piaget i Kant. Atès que ambdós defensen que el coneixement no consisteix només en rebre impressions sensibles. L'acte de conèixer no depèn només de la percepció o de les sensacions rebudes sinó que les estructures mentals de l'individu intervenen en tot el procés de coneixement.

Epistemològicament ambdós coincideixen en la construcció del coneixement per part del subjecte. No només es reben impressions sensibles sinó que hi ha certes estructures o esquemes que elaboren el coneixement. El subjecte no és passiu en la recepció de la informació sinó que intervé activament en la construcció de l'objecte i ho fa de manera gradual.

Aquesta identificació entre ambdós autors es fa palesa si comparem les categories d'espai temps de Kant amb els esquemes de coordinació de les accions infantils de Piaget. De manera que les operacions intel·lectuals del nen les podem considerar anàlogues a les categories kantianes de l'enteniment. Perquè són la font de les relacions existents entre els paràmetres que ens ajuden a comprendre el món.

Lev S. Vigotsky (1896-1934) per la seva banda intenta esbrinar com els homes són capaços de construir sentit dins la seva ment. Per aquest psicòleg hi ha un procés psicològic inferior relatiu a l'instint i un procés pedagògic superior que es refereix a allò que adquirim socialment. Si bé el conductisme està interessat en els processos inferiors, que compartim amb els animals, Vigotsky s'ocupa dels processos psicològics superiors, com afecta l'educació i com es conformen a través de l'educació.

Arriba a la conclusió que la conducta humana està guiada per elements subjectius que no sempre són racionals o apresos i això és el que fonamenta l'existència de la consciència. I a diferència de Piaget, la seva noció de consciència no està únicament relacionada amb allò cognitiu sinó que cal tenir en compte allò emocional o afectiu per comprendre la consciència en la seva totalitat.⁵⁵ La qual cosa ens recorda la vella polèmica entre Il·lustrats i Romàntics. Piaget amb Kant i Vigotsky amb Herder.

⁵⁵ Lev Vigotsky: La psicología cultural y la construcción de la persona desde la educación. Ignasi Vila Mendiburu. Departament de Psicologia. Universitat de Girona.

CONCLUSIÓ

En aquest treball ens hem centrat en un aspecte concret sobre la dicotomia entre il·lustració i Romanticisme. La Il·lustració ha estat assimilada a una lectura conservadora de l'educació basada estrictament en la raó i el Romanticisme a un concepte modern educatiu basat en la raó i en el valor de les emocions.

De manera que podem assimilar que l'escola tradicional s'identifica millor amb els principis de la il·lustració, on les emocions i els sentiments estan al servei de la raó mentre que els moviments pedagògics que s'emmarquen en l'escola nova són més propers al romanticisme. En tenim un clar exemple amb Steiner i la Pedagogia Waldorf on la raó està al servei de les emocions. Primer és allò que se sent i com se sent. Primer s'experimenta i després es racionalitza per aprofitar-ho en el creixement i formació de l'individu.

Nosaltres som fruit del sistema pedagògic post industrialització. Com deia Dewey, basada en construir individus útils a la indústria i submisos i dòcils a l'estat. S'ha educat segons les necessitats de l'economia productiva i encara avui hi ha una tendència a fer-ho perquè es menysvaloren les humanitats. Però sortosament ara la tendència comença canviar per educar amb noves eines pedagògiques que s'adeqüin als nous temps.

Darrerament s'ha valorat molt positivament el mètode educatiu finlandès que està donant molts bons resultats i que es basa en els principis de la Nova Escola. Així el departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya ha endegat un projecte pilot amb 200 escoles, anomenat Escola Nova 21, on es vol millorar l'educació a través de la col·laboració, l'intercanvi i l'aprenentatge mutu: entre alumnes, mestres, escoles i societats. En consonància amb la Declaració Educació 2030 del World Education Forum de la UNESCO que diu "L'educació de qualitat afavoreix la creativitat i el coneixement i assegura l'adquisició de les competències bàsiques d'alfabetització i numèriques, així com de competències analítiques, de resolució de problemes i altres competències cognitives, interpersonals i socials d'alt nivell. També desenvolupa les habilitats, valors i actituds que possibiliten que els ciutadans tinguin vides saludables i plenes, prenguin decisions informades i responguin als reptes locals i globals a través de l'educació per la desenvolupament sostenible i l'educació en la ciutadania global".⁵⁶

A més el director de l'informe PISA Andreas Schleider, responsable d'avaluar les competències escolars entre països, rebla dient que durant el segle passat es defensava la idea que calia que les escoles

⁵⁶ <https://en.unesco.org/world-education-forum-2015/incheon-declaration>

fossin avorrides i dominades per l'aprenentatge memorístic, abans que pogués aflorar un aprenentatge més profund i estimulant. Però aquell sistema ens ha conduït a xifres de fracàs escolar molt altes, del 30 % a Espanya.

Schleider apunta que "L'educació avui va molt més sobre maneres de pensar que impliquen aproximacions creatives i crítiques a la solució de problemes i a la presa de solucions. També va de maneres de treballar que inclouen la comunicació i la col·laboració".⁵⁷ En definitiva podríem dir que es vol recuperar l'essència romàntica de la creativitat que compensi dècades de preeminència dels principis de la raó il·lustrada per fer front als reptes de futur en una societat que ha canviat els seus codis de conducta i de relació. Les noves tecnologies i la globalització ens apropen més a tots en un món guiat per la creativitat i la innovació. Per això és inapel·lable que avui introduïm factors col·laboratius en l'aprenentatge o que formem a l'individu com a ésser creatiu forjat en els valors i les emocions.

Avui també hi ha ombres en la societat que l'educació ha de tenir en compte en la formació de l'individu; El consumisme, el nihilisme després de la crisi dels valors evidenciada amb la mort de Déu, el pensament únic, la postmodernitat, la societat de l'espectacle, la banalització i frivolidat de la cultura de masses, la mort de l'humanisme, la immaduresa de l'home. Estem immersos en aquesta modernitat líquida, de la qual parlava Zygmund Bauman, la profunditat intel·lectual, les grans qüestions filosòfiques pendents de resoldre ja no interessin. Estem en la promoció del "Carpe Diem" del present individualista, malgrat que com dèiem s'obren clarianes respecte a la necessitat de pensar en la col·lectivitat, en la formació de l'individu com a ésser social com considerava Dewey.

I és que des del meu punt de vista, l'àmbit educatiu només és un aspecte on es manifesta aquest canvi en el capteniment de la subjectivitat moderna. Es pot traslladar en moltes altres disciplines o aspectes vitals. A nivell polític per exemple. Darrerament a Espanya i Catalunya hem assistit a un col·lapse del sistema polític tradicional. S'ha posat de manifest que el pacte constitucional de la transició ha caducat, que ja ha quedat superat. Aquell pacte va ser fruit d'una època regida per la dictadura franquista, malgrat que érem als albors de la democràcia els militars continuaven exercint la seva influència, s'exigia prudència per no fer trontollar el trànsit cap a la llibertat, tot era molt mesurat, empíric i racional. Entre fressa de sables es va redactar la Constitució i tothom va mirar de ser molt primmirat. Ja aleshores es deia que era una situació provisional i que s'hauria de revisar en el futur.

Aquesta situació d'apnea però va durar 30 anys amb l'argument d'aconseguir la maduresa democràtica suficient per abordar els grans reptes que Espanya tenia pendents. Els pactes entre els nacionalistes catalans i els successius governs espanyols van aportar l'estabilitat que es requeria en un mo-

⁵⁷ <http://www.oecd.org/general/thecasefor21st-centurylearning.htm>

ment en que la banda terrorista ETA estava en el seu punt àlgid de violència. Amb la treva definitiva es va obrir un nou període. La fi del terrorisme polític obria les portes a noves formacions perquè els ciutadans perdien la por a la política. Espanya va associar la política a la violència. Del pistolisme durant la República a la Guerra civil, d'aquí a l'exili, als camps de concentració, la pena de mort i la repressió de la dictadura franquista i després d'això el terrorisme d'ETA.

De manera que per primera vegada en dècades s'obria un panorama polític en pau i llibertat coincidint amb una crisi financera i després econòmica històrica que posava en dubte el capitalisme i tot el sistema. Alguns joves es van començar a qüestionar l'Status Quo i els joves ho van encomanar als grans. El President de França Nicolás Sarkozy va apuntar la necessitat de refundar el capitalisme, just quan un altre francès Stéphan Hessel, antic membre de la resistència francesa i supervivent d'un camp de concentració nazi, publica l'assaig "Indignez-vous" que atia als joves a rebel·lar-se contra l'ordre establert i contra els injustícies del sistema. És un al·legat a sortir de la letargia. I aleshores es comença a parlar de valors i d'ètica. Aquells valors que s'han perdut.

Molts ciutadans se senten interpel·lats per les emocions i sentiments que els hi produeix la injustícia. I és això el que compta ara. La situació desperta sentiments que aboquen als ciutadans a l'activisme. Així doncs s'obre una mena d'etapa filo romàntica en la que la raó es posa al servei d'allò emocional, de la indignació. Produint-se un fet sense precedents. Milers de persones prenen l'espai públic com a mostra de protesta i de resistència. Un moviment anomenat 15 M per la data en què es va produir.

La raó comença a actuar per fer possible el canvi de paradigma. Ja no hi ha corses que retinguin les idees i es genera una lletania basada en la força de les voluntats particulars per enderrocar el sistema. Aquesta força es canalitzarà en una formació política a Espanya "Podemos" i en el sobiranisme a Catalunya (Assemblea Nacional Catalana). En el cas català a més de la indignació amb el sistema polític universal es particularitza amb el greuge que es pateix des de l'administració de l'Estat espanyol. La crisi econòmica esdevé també institucional, política i d'Estat.

Fins el punt que es genera un impuls col·lectiu d'independitzar-se d'Espanya al·legant no només motius econòmics sinó emocionals. I per la causa, per l'ideal s'està disposat a qualsevol sacrifici. L'exemple més públic i notori és que el President de la Generalitat va renunciar al seu càrrec per facilitar l'acord de govern amb la CUP, garantint així la continuació del procés sobiranista.

Sembla que vivim moments filo romàntics on es valora allò que sentim, allò que anhelem, allò en el què creiem, més enllà d'allò que ens cal, ens convé, allò assenyat, el què està sotmès a les convencions socials que sovint està lligat a allò que te èxit i és ben vist i el què no.

BIBLIOGRAFIA

- Berlin, Isaiah. (2015). *Las Raíces del Romanticismo*. Barcelona: Editorial Taurus.
- Comenius, J. A. (1992). *Pampedia*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia. Colección AA, 57. O bé: https://docs.google.com/document/d/1PliHMy-eeDr8NahlLqV9bWbkR_VXPRT5J_rOd4TSdo/edit?hl=en_US.
- Copleston, Frederick. (2011). *Historia de la Filosofía*. Barcelona: Editorial Ariel.
- Dewey, John. (2004). *Democracia y educación "La concepción democrática de la educación"*. Ediciones Morata.
- Díaz Pinto, Carlos Fernando. (2010). *Viejas y Nuevas ideas en Educación*. Madrid: Editorial Popular.
- Giralt, M.A. (1990) "La influencia de Rousseau en el pensamiento de Kant" *Revista de Filosofía Universidad de Costa Rica*. N°XXVIII(67/68) (pàg.119-127). (<http://www.inif.ucr.ac.cr/recursos/docs/Revista%20de%20Filosof%C3%ADa%20UCR/Vol.%20XXVIII/No.%2067-68/La%20influencia%20de%20Rousseau%20en%20el%20pensamiento%20de%20Kant.pdf>)
- Gros Salvat, Begoña. (2007) "Burrhus Frederic Skinner y la tecnología en la enseñanza". A *El legado Pedagógico del siglo XX para la escuela del siglo XXI*. Editorial Graó.
- Herder, J.G. (2007). *Filosofía de la Historia. Para la educación de la humanidad*. Ediciones Espuela de Plata.
- Houssaye, J. (1995). *Quinze pedagogs: la seva influència, avui : Rousseau, Pestalozzi, Fröbel, Robin, Ferrer, Steiner, Dewey, Decroly, Montessori, Makarenko, Ferrière, Cousinet, Freinet, Neill, Rogers*. Barcelona: EDIUOC.

- Kant, Immanuel. (2015). *Crítica de la Razón Pura*. Barcelona: Editorial Taurus.
- Kant, Immanuel. (2013) *¿Qué es la Il·lustración?*. Madrid: Alianza Editorial.
- Kant, Immanuel. *Pedagogia*.
<http://dspace.utalca.cl:8888/bibliotecas/librodot/pedagogia.pdf>.
- Knippenberg, Joseph M. (1989). *Moving Beyond Fear: Rousseau and Kant on Cosmopolitan Education*. *The Journal of Politics*, 51, pp 809-827. doi:10.2307/2131535
- Mayos Solsona, Gonçal. (2004). *Ilustración y romanticismo: Introducción a la polémica entre Kant y Herder*. Barcelona: Herder.
- Mayos Solsona Gonçal i Mestre Chust, JV. (2007). *La Ilustración*. Barcelona: Editorial UOC.
- Neill, A.S. (1990). *Summerhill. Un punto de vista radical sobre la educación de los niños*. (pp 19-40) Cap1- La idea de Summerhill, Una ojeada a Summerhill, La educación de Summerhill frente a la educación normal. Fondo de Cultura Económica de España, S.L
- Piulats Riu, Octavi (2007) *La Teoría del conocimiento de Rudolf Steiner*. THÉMATA. Revista de Filosofía. Núm 39.
- Prats Gil. E. (2015). "De l'escola a la societat en xarxa: envers una pedagogia 3.0". Teories de l'Educació. Materials UOC.
- Sandoval Benavides, M.: "Análisis de la historia moral y su enfoque desde el punto de vista kantiano y piagetiano en el desarrollo del ser humano", en Contribuciones a las Ciencias Sociales, Agosto 2012, www.eumed.net/rev/cccss/21/

- Taylor, Charles. (2006). *Fuentes del Yo. La construcción de la identidad moderna*. Paidós Surcos 21.
- Vigotsky, Lev.S. *La psicología cultural y la construcción de la persona desde la educación*. Ignasi Vila Mendiburu. Departament de Psicologia. UdG.
- Vilanou, Conrad. "La pedagogia al deixant del segle XX" a *Temps d'Educació*. Núm 24. 2n semestre, any 2000.
- Vilafranca Manguán, Isabel. (2015). *L'acció educativa*. Materials UOC.
- Vilanou, C. *La pedagogia al deixant del segle XX*. En *Temps d'educació*, nº 24, 2n semestre de 2001. Barcelona: Universitat de Barcelona, pp. 13-60. ISSN 0214-7351.
- "El fenómeno de Finlandia"(2011) Sean.T.Faust (dir) EUA.True South Studios.
<https://www.youtube.com/watch?v=nDXDrvd1utE>
- "Notes d'Educació" *30 Minuts*. 2011. Manel Alias (dir)
<http://www.tv3.cat/30minuts/reportatges/1794/Notes-deducacio>